

Intervenció arqueològica al passeig de Picasso, 9-11, passeig de Pujades, 12.I (Museu Martorell). Districte de Ciutat Vella. Codi 011/21

(Barcelona, Barcelonès)

Febrer de 2021

Núm. Expedient:

470 K121-NB 2021/1-32434

Joan Piera Sancerni

ABANS. SERVEIS CULTURALS S.L.

c. Ventura Plaja 30-32, Àtic 1ª

08028 Barcelona

Telf.: 667746340 /637 794 864

ivansalvado.abans@gmail.com /jordichoren.abans@gmail.com

www.facebook.com/Abans

Arqueòleg director
Joan Piera Sancerni

A handwritten signature in blue ink, consisting of a long horizontal line with a loop at the end and a small flourish above it.

Coordinació
Ivan Salvadó Jambrina

A handwritten signature in blue ink, featuring a large, stylized 'I' and 'J' with a horizontal line crossing through them.

A Barcelona, 18 de març de 2021

Índex

Fitxa tècnica	4
Motius de la intervenció.....	5
Localització.....	6
Marc geogràfic i geològic	7
Síntesi històrica i antecedents arqueològics.....	9
Antecedents arqueològics.....	12
Metodologia.....	18
Desenvolupament dels treballs arqueològics	19
Cala 1. Soterrani.....	19
Cala 2. Pavelló nord.....	20
Cala 3. Antiga sala de fluorescència.....	20
Cala 4. Cala exterior.....	21
Cala 5. No executada.....	21
Conclusions i interpretació	23
Afectació arqueològica.....	24
Bibliografia	25
Annexos.....	28
Annex 1.....	29
Fitxes	29
Llistat general d'Unitats Estratigràfiques.....	30
Fitxes d'unitats estratigràfiques	31
Fitxes d'estructures.....	35
Fitxes de paviments.....	42
Fitxes de negatius i interestrats.....	46
Annex 2.....	49
Documentació fotogràfica	49
Annex 3.....	63
Planimetries.....	63
Índex de plànols	64

Fitxa tècnica

Nom de la intervenció	Pg de Picasso, 9-11, Pg de Pujades, 12.I
Municipi	Barcelona
Comarca	Barcelonès
Coordenades UTM ETRS89	X: 431804.4 / Y: 4582053.6
Alçada	7,24 m snm
Tipus de jaciment	Urbà
Tipus d'intervenció	Projecte
Tipus d'activitat	Control
Resultat de la intervenció	Negatiu
Cronologia	Epoca moderna i contemporània
Dates de la intervenció	Permís: 8/02/2021 a 26/02/2021
Coordinació	Ivan Salvadó Jambrina
Direcció	Joan Piera Sancerni
Dibuix de camp	Joan Piera Sancerni
Topografia	ABANS serveis culturals/CONSTRULA
Infografia	Markary García Álvarez, Jordi Chorén Tosar
Propietari de la finca	Ajuntament de Barcelona
Règim jurídic de la finca	Pública
Promoció i finançament	BIM SA
Codi	011/21
Superfície total de la finca	1100m ²
Superfície afectada	4,95m ²
Protecció existent	<p>Zona d'Interès Arqueològic</p> <p>El Parc de la Ciutadella és Jardí Artístic pel Ministerio de Educación Nacional, decret de 21 de desembre de 1951 (BOE, 15/01/1952, pàg. 216) i està inclòs al Catàleg Arquitectònic del Patrimoni Històric-artístic de la Ciutat de Barcelona de l'any 1979: A, I, fitxa 199. És, per tant, un Bé Cultural d'Interès Nacional. També està inclòs al Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i Catàleg del Districte 1 – Sector Oriental, núm. d'element: 42.</p> <p>La Ciutadella borbònica està declarada Monument Històric en la categoria de BCIN, segons el decret del 20 d'abril de 1949.</p>

Motius de la intervenció

La present intervenció arqueològica preventiva se situa al Museu Martorell, al parc de la Ciutadella, al Passeig Picasso 9-11, Passeig de Pujades, 12.I, al districte de Ciutat Vella a la ciutat de Barcelona. La motivació de les obres ve donada pel projecte executiu per a la rehabilitació integral de l'edifici del Museu Martorell.

Donat que, el lloc on es troba s'inclou en una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric, des de l'Ajuntament de Barcelona es va emetre un Projecte d'Intervenció Arqueològica (PIA), seguint la normativa municipal i general en matèria patrimonial, que indicava la necessitat de realitzar un control arqueològic dels treballs i l'excavació arqueològica de les restes que poguessin aparèixer.

D'una manera molt resumida, podem dir que el lloc que ens ocupa té un alt interès històric i arqueològic ja que:

1. Ens trobem davant d'un edifici històric amb valors patrimonials. La construcció del **Museu Martorell** es deu al llegat que Francesc Martorell i Peña (1822-1878) va deixar a la ciutat de Barcelona el 1878. Aquest edifici d'estil neoclàssic, obra de l'arquitecte Antoni Rovira i Trias, va ser el primer de Barcelona construït expressament per allotjar un museu, el primer museu públic de la ciutat, situat a l'interior del seu primer parc urbà. Des del 1924 ha custodiat exclusivament les col·leccions de geologia. Ara forma part del Consorci del Museu de Ciències Naturals de Barcelona, és una de les seues. Així mateix, el Museu Martorell va ser un dels edificis que va formar part de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888.

El Museu Martorell té un nivell de protecció patrimonial B (Bé Cultural d'Interès Local)¹.

2. Es troba a l'interior del Parc de la Ciutadella, a tocar d'on hi havia hagut l'antiga fortalesa borbònica, la qual havia modificat substancialment l'urbanisme de la Barcelona moderna, tot enderrocant l'antic barri de la Ribera.

Assabentada d'aquest fet, la promoció de l'obra contactà amb l'empresa **ABANS Serveis Culturals s.l.**, per tal que es fes càrrec dels treballs arqueològics derivats de les obres. Els treballs arqueològics han estat coordinats per l'arqueòleg Ivan Salvadó Jambrina, tot assumint la direcció tècnica l'arqueòleg Joan Piera Sancerni.

Localització

Fig. 1. Plànol topogràfic de situació de la intervenció.
Extret de: www.icc.cat, retocat. Basat en base topogràfica
E: 1/5000

Fig. 2. Ortofotomapa de situació de la intervenció.
Extret de: www.icc.cat, retocat. Basat en base topogràfica
E: 1/5000

Municipi	Barcelona
Comarca	Barcelonès
Context	Zona urbana, parc de la Ciutadella. Districte de Ciutat Vella
Coordenades UTM ETRS89	X: 431804.4 / Y: 4582053.6
Alçada	7,24 m snm

Marc geogràfic i geològic

Geogràficament i geològicament aquesta zona de Barcelona s'emmarca dins del que s'ha anomenat el Pla de Barcelona el qual presenta unes característiques geomorfològiques molt concretes i que venen definides per dos elements:

1. la pròpia gènesi de la unitat morfològica: dipòsits d'origen quaternari sotmesos a l'acció de diversos agents erosius.
2. les característiques climàtiques de la zona que condicionen en gran mesura la xarxa hidrogràfica que afecta a aquesta unitat morfològica.

La interacció d'aquests dos elements donà com a resultat que aquesta zona, durant el quaternari, concretament durant l'holocè, estigués definida per un conjunt de petits estanys, aiguamolls i torrents que alteraven el relleu donada la seva capacitat erosiva. Aquesta, degut a les oscil·lacions climàtiques i altres com la diferent altura assolida pel nivell de base oceànic, van determinar que algunes vegades predominés la denudació i d'altres, la deposició de sediments, nòduls, etc...¹.

Tot aquest paisatge es veurà afectat a mesura que l'acció antròpica comenci a actuar en aquests espais. La pressió demogràfica i llurs accions modificaran la morfologia del paisatge: canalització de rieres, dessecaments d'estanys, ampliació de la línia de costa, etc...

L'estructura geològica del Pla de Barcelona presenta per un costat els materials paleozoics que defineixen la serra de Collserola. Aquesta està formada per pissarres les quals s'assenten damunt d'un basament granític que aflora en algunes zones d'Horta i del Guinardó i que domina a la serra de Marina. Al costat del Vallès, cap a Montcada i Olorda, la serralada presenta formacions de calcàries devòniques que són objecte d'explotació per empreses cimiteres.

Els materials del Secundari venen definits per les calisses dolmòtiques, gresos i argiles vermelles que trobem als turons de la zona nord-est del Pla. En el Terciari, predominen les formacions miocèniques i pliocèniques que es van sedimentar amb la transgressió marina del terciari superior, es tracta de la intercalació de margues blaves i gresos vermell-gris². A la part baixa del Pla trobem una sèrie d'elevacions amb una orientació nordest-sudoest produïdes a partir del plegament de les formacions pliomicocèniques a conseqüència de la falla que va afectar a la costa

¹ SOLÉ, 1963.

² PALET, 1994.

(*Mons Taber*, Puig de les Fàlzies...). Damunt d'aquest substrat s'assenta el material quaternari del qual s'han diferenciat dues unitats³:

- la plataforma superior: s'inicia des del peu de la Serralada del Tibidabo i baixa fins al mar. Aquesta, que està molt afectada per l'acció dels torrents, és on s'assenta la ciutat, sobre tot el sector antic. En el substrat presenta argiles i sorres grogues pliocèniques damunt de les quals trobem els derrubis quaternaris molt potents, graves anguloses dins d'una matriu d'argiles vermelles que provenen de la zona del Tibidabo per aportacions torrencials.
- la plataforma baixa va del graó o talús erosiu de 20/30m de desnivell fins a la línia de costa. Està constituït per la formació de les terrasses i deltes dels rius Llobregat i Besòs.

L'acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix ordre i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricycle". Aquests nivells son de baix a dalt⁴:

- argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, es a dir, una fase humida i una altra de seca.
- llims groguencs d'origen eòlic, *loess*, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.
- per últim, trobem el torturà, aquestes crostes calcàries s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el *loess* perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle.

³SOLÉ, 1963.

⁴SOLÉ, 1963.

Síntesi històrica i antecedents arqueològics

L'actual Museu Martorell està situat dins del parc de la Ciutadella. Aquest indret s'emplaça dins del que era del territori del *suburviu*m de la ciutat de Barcino. Ja en època romana aquesta zona presentava una ocupació i explotació agropecuària per part de diverses vil·les establertes en aquesta part del Pla de Barcelona i a l'entorn d'una de les principals vies d'entrada a la ciutat on s'extenia, ja des d'època baiximperial, una important zona de necròpolis. Aquesta àrea funerària ha estat arqueològicament documentada al subsòl de Santa Maria del Mar, carrer de l'Argenteria, Passeig del Born, carrer Montcada, carrer Comerç, part del mercat del Born, Passeig Cambó o mercat de Santa Caterina, entre d'altres⁵.

Durant els segles VIII–X l'ocupació del territori serà dispers al voltant del recinte murat de la ciutat romana amb una àmplia activitat agrícola i marítima. No serà fins a partir dels segles X–XI quan comença a desenvolupar-se una dinàmica d'ocupació de l'espai i de l'antic *suburviu*m a través de les *viles noves*, és a dir, nous nuclis poblacionals articulats al voltant de mercats, centres religiosos i vies de comunicació.

L'element que articularà aquesta zona serà el Rec Comtal. Malgrat que es desconeix la cronologia exacte de construcció d'aquesta infraestructura, tradicionalment s'ha dit que podria correspondre al segle IX, aprofitant, en bona part, les restes de l'antic aqüeducte romà. El Rec Comtal captava l'aigua de del Besós i la portava a Barcelona pel Portal Nou i circulant pel nord-est de la ciutat, vorejant Sant Agustí i fins a l'actual Parc de la Ciutadella. El Rec va permetre l'establiment de noves activitats de caire artesanal, com ara adobadors i tinters, entre molts d'altres.

Al llarg dels segles XI–XII creixen i es consoliden les viles noves. A la zona de Santa Maria de les Arenes s'articulà la Vilanova del Mar, estenent-se vers la zona de Sant Cugat del Rec. Amb la puixança de les activitats vinculades al comerç marítim, la zona es va convertir en el nucli mercantil de la ciutat. La dinàmica econòmica va portar a un ràpid procés edificador que facilitaràn el creixement de la ciutat, per exemple, es va desviar el torrent del Merdençar (el qual baixava per l'actual Via Laietana) vers la plaça de la Llana i el carrer d'Assaonadors. També es va dessecar les llacunes al voltant de Santa Maria de les Arenes.

⁵ BELTRÁN DE HEREDIA, 2009.

Aquesta zona reurbanitzada va ser l'origen del futur barri de la Ribera, el qual va mantenir un gran ritme de creixement al segle XIII i part del segle XIV. El fort creixement, juntament a què l'espai on es produïa era una àrea amb pocs impediments físics i legals, va suposar que el traçat dels seus carrers dibuixessin línies rectes prolongades i paral·leles.

La zona est del Rec també es va consolidar gràcies a la construcció del convent de Sant Agustí l'any 1309. La dinàmica econòmica de la zona va fer que s'instal·lessin al voltant del Born una gran quantitat d'artesans de tot tipus: mariners, pescadors o portadors. I en una àrea més perifèrica hi havia l'espai industrial: pel·leters, teixidors, blanquers, adobadors, entre d'altres. D'aquesta manera, el barri presentava zones diferenciades a partir de les característiques dels seus ocupants: el sector més ric (als carrers del Mar, la Bòria, Montcada, del Born, els Canvis o Bonaire) on es va instal·lar les classes benestants en palaus; la zona de més activitat manufacturera i comercial (als voltants del Rec i del Born), i la zona més pobre, que es va situar a la zona de llevant del Rec Comtal (entre els convents de Sant Agustí i Santa Clara) on s'hi instal·laven els nouvinguts a la ciutat per treballar en feines vinculades amb el mar i les manufactures. Tota aquesta àrea va circumscrita a l'interior de la nova muralla de la ciutat, bastida al segle XIV entre el Portal Nou i el convent de Santa Clara.

Ja als segles XVI i XVII, cal fer referència a algunes transformacions urbanístiques, com són les obres de millora del port o la renovació de la muralla vers el front marítim, més avançada i permetent, amb nous terrenys guanyats al mar, la construcció d'edificis destinats als serveis públics i l'obertura de nous carrers, fet que va permetre una certa descongestió del barri de la Ribera.

La zona propera on s'ha desenvolupat la intervenció arqueològica estava marcat per un espai amb domini de parcel·les destinades a l'horta, però també amb presència industrial per part dels gremis dels paraires, els guanteros o els candellers, així com diversos molins per moldre tabac⁶.

Al segle XVIII, aquesta part de ciutat serà una de les més afectades pel fet que marcarà la principal transformació urbanística de bona part de la Ribera. Parlem de l'aplicació directa, a través del Decret de Nova Planta, del projecte de creació d'una esplanada on bastir una ciutadella militar. Aquesta, juntament amb el castell de Montjuïc, protagonitzaria el control militar sobre la ciutat després de la finalització de la Guerra de Successió.

⁶ GARCÍA, 2009.

El projecte determinà la desaparició física de 38 carrers i 1202 cases (aproximadament un 20% del territori de la ciutat), afectant els barris de la Ribera, Sant Pere i Santa Caterina. El procés d'arrasament per a la construcció de la nova fortalesa de control militar sobre la població, es desenvolupà entre els anys 1715 i 1718. Al voltant de la Ciutadella s'hi situava una gran esplanada, destinada a la formació de tropes, a l'hora que la separava i la protegia de la ciutat.

Els desnonats pel procés d'arrasament es van negar inicialment a traslladar-se a les zones proposades (el Raval de Sant Pau i l'àrea de la platja) i es van instal·lar al voltant d'on havien estat enderrocades les seves cases (prop de la Ribera i junt al convent de Santa Caterina i el monestir de Sant Pere). Això va suposar una densificació demogràfica molt important d'aquestes zones.

La fortalesa de la Ciutadella va actuar exclusivament com a element de repressió de la població i com a presó militar, fet que determinava una forta animadversió per bona part dels barcelonins. El seu enderroc, iniciat l'any 1868, es va produir amb posterioritat al procés de desmantellament de les muralles (1854).

L'any 1871 l'Ajuntament va convocar un concurs de projectes per la creació d'un parc a la zona de la Ciutadella. Després de declarar-se desert en dues ocasions, finalment es va encarregar la realització del parc al mestre d'obres Josep Fontseré i Mestres, sota la supervisió dels arquitectes Antoni Rovira i Trias i Elias Rogent.

El parc s'organitza a partir d'avingudes. Les diferents zones arbrades s'organitzen de formes diferents, amb enjardinament a l'anglesa, a la francesa, o amb elements d'aigua (cascada i llac), i d'altres que es destinen a acollir equipaments culturals i de lleure.

De la primera etapa d'urbanització són la tanca amb les reixes, les portes i fanals de ferro, l'Umbracle, l'Hivernacle i monuments diversos com són la Font dels Nens, la Dama del Paraigua, el monument a Prim o el d'Aribau. Del mateix moment són també alguns elements de jardineria i complementaris, com ara la Cascada. Quan el parc estava en procés de construcció, es va decidir que allotjaria l'Exposició Universal de 1888, i va ser aleshores quan es va acabar de donar empenta al projecte. Les tropes que encara quedaven es van traslladar definitivament a les casernes i es va decidir mantenir els edificis principals de la plaça militar: el Palau del Governador, l'Església i l'Arsenal. Del conjunt d'edificis bastits expressament per l'Exposició Universal, només es conserva el Cafè-Restaurant.

Després de l'Exposició Universal, es van dur a terme encara algunes obres, es va continuar enjardinant la zona i omplint-la de monuments i es va començar a acollir una col·lecció d'animals, embrió del zoològic actual.

L'any 1917 va començar una nova etapa amb la formació dels actuals jardins de la Plaça d'Armes, seguint el projecte de J.C.N. Forestier i sota la direcció de Rubió i Tudurí, que van completar la imatge que es va tenir del parc fins als anys 60.

Pel que fa referència al barri de la Ribera, després de la guerra civil, es va convertir en un dels espais urbans amb major densitat d'ocupació d'Europa. Ja l'any 1945 el 32,3% dels habitants del barri eren immigrants. La presència de rellogats era abundosa i les condicions dels habitatges del barri, a mitjans dels anys 50, eren les pitjors de Barcelona. El barraquisme vertical i horitzontal era moneda corrent i l'amuntegament de la població no va començar a minvar fins entrats els anys seixanta del segle XX.

Antecedents arqueològics

Els diferents antecedents arqueològics realitzats anteriorment al voltant del Museu Martorell són:

Al mateix **Parc de la Ciutadella (1989)**: L'actuació arqueològica va centrar-se en un quilòmetre de recorregut de la xarxa de col·lectors de Bogatell Sud/Est. L'obra afectava diversos elements constructius de gran interès històric ja que coincidia amb el tram més oriental del tercer recinte emmurallat de la ciutat, des del Portal Nou fins el Baluard de Llevant. A més, també podia afectar part del barri de la Ribera, que va ser destruït el 1715 per decret reial i per a la construcció de la ciutadella. A banda, també afectava part del traçat del Rec Comtal i les estructures arquitectòniques militars que configuraven la Ciutadella borbònica⁷.

La campanya de 2001/2002 al **Parc de la Ciutadella** per la instal·lació de serveis diversos es van efectuar un total de 24 rases d'1 m de fondària i 60 cm d'amplada que van permetre documentar diversos murs que, per la seva factura i disposició, van ser associats als diferents edificis que formaven el complex defensiu de la Ciutadella. Les reduïdes dimensions de les rases van impossibilitar determinar quins d'aquests murs formaven part de la muralla i quins no. A banda, també van poder-se documentar algunes estructures relacionades amb canalitzacions i edificis del segle XIX⁸.

⁷ PAGÈS, E.; PRAT, M.; FARRÉ, R. I SERRA, D. 1989.

⁸ TRAVESET, 2003.

Al **Passeig de Picasso, 24-38 bis (2002)** es va realitzar una intervenció arqueològica que va consistir en l'execució de diverses rases que baixaven entre 3 i 3,5 metres respecte la cota de nivell d'ús actual. Es va poder localitzar part d'una estructura aïllada, una paret bastida amb pedres i un altre possible mur construït amb carreus. Donada la manca de material arqueològic associat, no va ser possible datar arqueològicament les estructures, però a partir de les fonts documentals es va deduir que formaven part del conjunt urbanístic de l'antic barri de la Ribera. No es van poder localitzar els límits inferiors de les façanes dels edificis veïns i això va fer pensar que els edificis contigus constaven d'habitacles soterranis⁹.

Al **Carrer Comercial, 11-19 (2004)** es van realitzar cinc rases de 40 cm d'amplada i una profunditat entre 70 i 90 cm que van permetre documentar dues estructures. La primera era un mur d'un probable dipòsit situat al número 19 del carrer Comercial. La segona era un altre mur de característiques constructives diferents que feien pensar que era més antic, tot que també d'època moderna. La manca de material associat als murs va impedir-ne una datació més acurada¹⁰.

Arran de la intervenció arqueològica duta a terme en a la finca del **Passeig de Picasso, 38-38bis (2004)** es van poder documentar restes relacionades amb el barri de la Ribera. Entre les restes més destacades hi ha la localització d'un carrer empedrat que va ser identificat amb el carrer Bonaire. També es van identificar diverses edificacions de caràcter domèstic¹¹.

En el **Passeig de Picasso, 5-21 (2005)** es va realitzar una obertura d'una rasa de 380 metres de llarg, 40 cm d'ample i entre 70 i 90 cm de fondària es va poder documentar un mur profundament afectat per serveis de llum i aigua que s'havien instal·lat amb anterioritat a la intervenció i que van malmetre l'estructura de tal manera que va resultar impossible descriure'n les característiques correctament¹².

En el mateix carrer, **Passeig de Picasso 7-21 (2005)**, a causa de la instal·lació de nou enllumenat públic, es van dur a terme una cinquantena de cales de 60x60x80 cm que estaven unides per rases d'uns 40 cm de les quals es va fer el seguiment arqueològic. Amb aquesta actuació es van poder distingir restes corresponents a tres períodes diferents de la història de la ciutat: la fortificació

⁹ RIO, 2002.

¹⁰ MONGUILÓ, 2006.

¹¹ CASTEJON 2004.

¹² NEBOT, 2007.

militar del segle XVIII, l'Exposició Universal de 1888 i l'adequació del Parc de la Ciutadella. De la primera fase van localitzar-se restes de murs, estructures de pedra i alguns paviments. En relació a l'Exposició Universal, es van poder documentar restes de cornises, motllures i pilars d'algun dels edificis. Finalment, corresponents als moments d'adequació del parc, es van trobar algunes estructures de clavegueram i fonamentacions¹³.

La intervenció arqueològica del **Passeig de Pujades, 10-22 (2005)** venia motivada per la instal·lació d'una nova xarxa de reg i per la plantació de nous arbres i arbustos al Parc de la Ciutadella. Gràcies a aquests treballs, es van poder identificar diverses restes arqueològiques amb cronologies que anaven de l'època medieval fins al segle XX. D'època medieval es va posar al descobert un tram de la muralla que tancava la ciutat de Barcelona pel seu vessant nord-est. Concretament, va localitzar-se la cantonada que la muralla formava entre el tram que baixava per Portal Nou i el que s'obria en direcció nord-est per tal de mantenir dins del recinte el convent de Santa Clara. En aquesta cantonada sembla que hi hauria hagut una torre relacionada amb el Portal de Sant Daniel, del qual es va poder documentar l'arrencada d'una torre poligonal i un possible cos de guàrdia annex. També van poder-se documentar dos segments de muralla medieval situats davant del Parlament i que pertanyien a l'anomenada "Cortina de la Ribera", situada entre el baluard de Santa Clara i el baluard de Llevant.

Pel que fa a les restes d'època moderna, aquestes corresponien a la ciutadella borbònica. Va documentar-se diversos trams del mur que limitava el camí cobert que corria paral·lel als fossats exteriors de la fortalesa. També va documentar-se dos fragments de la contraescarpa o mur extern que limitava el fossat que envoltava la fortalesa, tres trams dels travessos que se situaven a intervals regulars dins del camí cobert, un fragment de la cortina que unia els baluards del "Rey" i del "Príncep", restes dels edificis annexos situats al costat de la Capella Castrense, una part del mur que envoltava aquesta capella i un passadís o canalització amortitzada. També van trobar-se restes del cementiri associat a la capella (va poder-se documentar una inhumació in situ i diverses restes òssies inconnexes). A més, va poder-se documentar una part del passadís construït a prova de bombes que passava per sota del baluard del "Rey", paviment original de llambordes dels voltants de l'antic Palau del Governador (actual Institut Verdaguer), un conducte de canalització amortitzat del mateix edifici, diverses fonamentacions dels quarters per la tropa i els oficials que se situaven als dos costats de la Plaça d'Armes de la fortalesa, part de la porta d'accés al recinte, que tenia dos ponts llevadissos, un altre paviment de llambordes i diversos murs més. Alguns d'aquests murs no apareixien a les planimetries consultades, però seguien exactament la mateixa

¹³ MORALES, 2005.

orientació que els edificis actuals de la Plaça de les Armes i que, per tant, estarien plenament relacionats amb la fortalesa borbònica.

Les darreres restes arqueològiques identificades corresponien a la construcció del propi Parc de la Ciutadella i l'Exposició Universal de 1888. D'aquest moment va documentar-se una estructura quadrangular relacionada amb un monument de l'exposició, un fragment de paviment de morter de calç, un graó d'una escala de pedra idèntica a la que actualment trobem al Passeig dels Til·lers, dos murs de pedres ben treballades lligades amb morter de calç davant de la gran Cascada Monumental que haurien format part d'un restaurant, una canalització i diverses estructures de menys entitat¹⁴.

A partir de la intervenció arqueològica duta a terme a la finca del **Passeig de Picasso, 24bis-30 (2005)**, es van poder documentar, per sota del nivell de destrucció de 1715, una sèrie d'estructures corresponents a part de la capçalera d'una església, definida amb un altar major i dues capelles laterals, restes de paviments i algunes construccions relacionades amb aquesta església, juntament amb les restes d'un carrer que se situava a l'est de tots aquests elements. Aquestes restes van identificar-se com les corresponents a l'església consagrada a l'Esperit Sant, custodiada pels Clergues Regulars Menors i que s'havia construït al segle XVII. Per la seva banda, el carrer va ser identificat com el de Joan Grec. En nivells anteriors a l'església es van documentar una sèrie d'estructures que corresponien majoritàriament a murs de tancament que definien parcialment sis espais a l'interior dels quals van aparèixer quatre estructures de planta quadrada i dos pous, totes elles bastides amb carreus i pedres lleugerament treballades, amb algun maó, i lligades amb morter de calç de tonalitats vermelloses i groguenques. Es va considerar que aquestes estructures eren d'època baix medieval, amb algun element d'època moderna. En una rasa de sondeig que es va fer al mig de la parcel·la es van localitzar més restes de cronologia medieval, concretament tres murs de tancament que haurien estat construïts vora els segles XIII-XIV. En relació a aquests murs es van poder documentar restes de nivells d'ús, definits per paviments de terra piconada.

En relació al carrer que va ser identificat com al de Joan Grec, se'n va poder documentar el nivell de circulació, que estava definit per un empedrat de pedres de mides diverses i col·locació irregular a les zones laterals i que al centre tenia una filada de lloses de grans dimensions que corresponien a la coberta d'una canalització d'aigües residuals que desguassaria al Rec Comtal. També es van poder intuir les sortides de diverses clavegueres des dels edificis fins a la

¹⁴ GEA, 2008.

claveguera central. El paviment va considerar-se d'època moderna, probablement de mitjan segle XVII¹⁵.

Al costat, en el **Passeig de Picasso, 38-38bis (2005)** es va dur a terme una excavació arran de la instal·lació dels pilotatges de fonamentació de l'edifici que s'anava a construir, afectava parcialment algunes de les restes i estructures que s'havien localitzat durant l'excavació en extensió del 2004. Es van haver de desmuntar algunes estructures pertanyents a cases de l'antic carrer Donaire, que s'havien originat al segle XIV i van patir contínues remodelacions fins al segle XVIII¹⁶.

La intervenció duta a terme al **Passeig de Pujades, 10-26 (2006)** va permetre identificar i documentar diverses restes arqueològiques que es van agrupar en cinc grans fases cronològiques. La primera correspon a les restes situades entre el final del segle XIII i el segle XIV i es troba representada per un tram de la muralla medieval. Davant del Portal de Sant Daniel hi havia el Pont de Sant Daniel, que travessava el fossat, i que tot i que es trobava en mal estat de conservació, va poder-se identificar i documentar.

La segona fase, entre els segles XVI i XVII correspon bàsicament a les restes d'un edifici de planta rectangular que s'adossava a la muralla per la cara interna i que pertanyien a la trama urbana de la ciutat. En una tercera fase trobem alguns murs que van considerar-se possibles elements defensius construïts durant la Guerra de Successió per tal de dificultar a l'enemic l'accés al portal a la vegada que facilitaven als defensors l'accés al baluard de Santa Clara.

La quarta fase correspon a la construcció de la Ciutadella borbònica, de la qual va poder-se documentar part de la cara interior de l'escarpa del baluard "Del Rey", amb dos dels seus contraforts interns i una cantonada del passadís en forma de "T" de l'interior del baluard.

Finalment, l'última fase correspon a l'enderroc de la Ciutadella, que va tenir lloc a partir de 1868. Es va poder constatar arqueològicament que durant el moment d'enderrocament de la fortalesa militar també s'haurien afectat algunes restes medievals¹⁷.

La construcció de les piscines d'un centre de banys al **Passeig de Picasso, 22 (2007)**, va motivar la necessitat d'una intervenció arqueològica a la finca que va permetre documentar diverses

¹⁵ CABALLÉ, 2013.

¹⁶ CABALLÉ, 2009.

¹⁷ GEA, 2008.

estructures negatives corresponents als últims moments del barri de la Ribera, abans del seu enderroc entre els anys 1715 i 1718: pous i dipòsits amb morter de calç i una alta presència de sorres i gravetes.

No va poder-se documentar el nivell de circulació. A banda, també va poder-se documentar algunes estructures del segle XIX corresponents a la construcció dels nous edificis. Aparentment es va dur a terme un procés de desmuntatge d'estructures que hauria generat grans paquets de terra i runa. Posteriorment, un cop s'hauria arribat a la cota que calia per construir, s'hauria anivellat el terreny i s'haurien fet les rases pels murs i riestes¹⁸.

Al mateix carrer, **Passeig de Picasso, 5-21 (2009)**, l'obertura d'una rasa al llarg de tot el passeig va permetre documentar un nivell d'enderroc de principis del segle XVIII corresponent a l'enderroc del barri de la Ribera per construir-hi la Ciutadella. Sota aquest nivell es va poder documentar un mur de maçoneria que podria correspondre a un mur de façana nord de l'illa de cases que delimitava l'oest de la plaça del Born¹⁹.

La construcció del centre cultural a l'antic **Mercat del Born (2012)** va comportar la urbanització dels carrers circumdants i la instal·lació d'un sistema de recollida pneumàtica que va requerir l'obertura de quatre rases i cinc búnquers de recollida que van ser controlats arqueològicament. En total, els treballs van permetre documentar vint-i-nou àmbits distribuïts en catorze cases i sis carrers de l'antic barri de la Ribera. Es tracta d'estructures d'època medieval i moderna, algunes de les quals presentaven un bon estat de conservació. També va poder-se excavar i documentar el desviament del Rec Comtal que va efectuar-se l'any 1616²⁰.

¹⁸ NEBOT; PRIETO, 2007.

¹⁹ GINER, 2009.

²⁰ FERNÁNDEZ, 2017.

Metodologia

Degut a les característiques de l'obra, es va dur a terme un control arqueològic de les obres de rebaix del subsòl, per tal de detectar la presència o no de restes arqueològiques, paleontològiques o patrimonials.

La metodologia aplicada ha estat un control del rebaix de les terres dut a terme de manera manual a les cales de l'interior de l'edifici i emprant una màquina retroexcavadora a l'exterior. Un cop detectades la presència de restes arqueològiques, a la present intervenció s'han seguit els mètodes arqueològics tradicionals, basats en el registre de les dades a través del model de fitxa proposat per Harris-Carandini²¹. Aquest consisteix en registrar objectivament els elements i estrats que s'exhumen realitzant una numeració d'aquests en forma d'Unitats Estratigràfiques (UE), que permeten la individualització de cada element.

Cada Unitat Estratigràfica es troba registrada en una fitxa de camp (en aquest cas s'utilitza la dissenyada per l'empresa d'arqueologia ABANS Serveis Culturals s.l., on s'indica la situació del jaciment, i les característiques de l'estrat (color, textura, consistència, materials que conté, cronologia aproximada, etc...), de l'estructura (tècnica constructiva, materials emprats, mides, etc...), del paviment o de l'element negatiu. Les UE s'han numerat correlativament per desenes en cada cala realitzada, iniciant-se la numeració per 1 en la cala 1, per 10 en la cala 2 i així successivament fins a la darrera cala.

En paral·lel s'ha portat a terme un registre gràfic de les estructures, elements negatius, paviments, estrats o elements singulars que s'han detectat al llarg del procés d'excavació. Aquest registre gràfic s'ha portat a terme mitjançant dibuix arqueològic emprant per a les plantes, alçats, i seccions generals l'escala 1:20. La seva digitalització ha estat realitzada en AutoCAD 2010. A banda s'ha portat un registre fotogràfic, emprant el sistema digital a color, tant del procés d'excavació com de les Unitats Estratigràfiques (UE) identificades.

El procés de control no ha generat la recuperació de material ceràmic.

²¹ HARRIS, 1991; CARANDINI, 1997.

Desenvolupament dels treballs arqueològics

Abans de la realització de les obres de rehabilitació integral del Museu Martorell, els autors del projecte van planificar la realització de sis cales per tal de determinar la fonamentació de l'edifici. En un primer moment es volia fer quatre a l'interior del museu i dues a l'exterior però finalment es van realitzar unes tres a l'interior: una al soterrani i una a cada ala de l'edifici. A l'exterior només es va poder fer només una a l'exterior, a la cara nord-est, ja que a l'extrem oposat no es va realitzar més enllà de la primera palada de la màquina ja que la presència d'un servei d'electricitat va impossibilitat la continuïtat del rebaix. Les cales, segons el projecte, havien de buscar de fonamentació i baixar uns 30 cm més enllà d'aquesta cota. A la practica en cap cala es va poder localitzar el final dels murs de fonamentació, malgrat rebaixar-se més de cinc metres respecte el nivell de pas.

Un cop es va realitzar les diferents sondejors per localitzar la fonamentació de l'edifici i després de que, en visita d'obra la direcció facultativa del projecte comprovés els diferents estats de les cales i donés el vistiplau, els diferents sondatges es van reomplir, per motius de seguretat, amb la mateixa terra que es va extreure. A les cales interiors es va fer un petit paviment de morter a nivell del terra de les diferents habitacions, per tornar a regularitzar la superfície de circulació.

Cala 1. Soterrani.

Els treballs de control arqueològic van iniciar-se el dia 9 de febrer de 2021 amb la realització de la cala número 1 al soterrani (veure foto núm. 1). Era una cala quadrangular d'un metre per un metre. Es va començar picant amb un martell elèctric el paviment de rajoles de ceràmica de 15x30cm (UE 1) amb una preparació de ciment d'uns 10 cm de potència (veure foto núm. 2). Sota d'aquest element hi havia un buit d'uns 10 a 15 cm i s'observava la presència d'un paviment de ciment UE 2 (veure foto núm. 3). Un cop es va extreure aquest terra de ciment empobrit va aparèixer a la banda nord un mur (UE 7) que anava en perpendicular al mur de fonamentació UE 5 (veure fotos núm. 5 i 6). Per la seva morfologia tant el mur de fonamentació com aquesta riosta són contemporanis malgrat no siguin solidaris ja que es va poder comprovar com el mur UE 7 s'adossa a la fonamentació (UE 5). A l'espai que hi havia entre aquestes dues estructures es va documentar un nivell de recreixement del terreny UE 3 (veure foto núm. 4), que l'anirem registrant en les diferents cales efectuades²². Aquest estrat presentava una composició molt heterogènia

²² Per evitar confusions s'ha decidit numerar cada cala de manera individual per desenes per aquest motiu malgrat els estrats de recreixement del terreny presentin les mateixes característiques tenen números diferents. En les fitxes d'UE ja s'ha assenyalat la seva igualtat entre els diferents números d'UE.

amb argiles de color marró fosc amb sorres i restes de runa i material constructiu. En total en va baixar gairebé dos metres de potència i no es va poder localitzar la cota final de la fonamentació d'ambdós murs.

Cala 2. Pavelló nord.

Paral·lelament a la realització de la cala número 1 es va iniciar, al pavelló nord a tocar del mur nord-est que dóna al parc de la Ciutadella, la cala número 2 (veure foto núm. 7). Aquesta tenia unes mides d'1x0,66 m. En aquest cas es va haver primer d'extreure un paviment de fusta d'uns 2cm de gruix (UE 20). Pel tipus de llates de fusta d'aquest paviment i després de veure com estava relacionat amb el mur de fonamentació (UE 21) pensem que aquest parquet seria original de quan es va construir l'edifici del Museu Martorell a finals de segle XIX.

A sota d'aquesta tarima de fusta ja va documentar-se un nivell de recreixement (UE 24) de característiques semblants a la UE 3 de la cala núm. 1 (veure foto núm. 8). A la banda est i oest es va documentar dues estructures positives. Al cantó és hi havia el mur de fonamentació UE 21 i a l'oest una claveguera (UE 23) feta de maons massissos de 15x30 cm que conduïa l'aigua dels baixants de la teulada fins a la claveguera central de l'edifici (veure foto núm. 9). Desconeixem les mides d'aquesta claveguera ja que no es va poder exhumar en la seva totalitat. La potència del sondeig va ser molt poca ja que la presència d'aquests dos elements a banda i banda impossibilitaven l'excavació més enllà dels 1,10m que es va poder baixar.

Cala 3. Antiga sala de fluorescència.

El dia següent, 10 de febrer, es va iniciar la cala número 3. Estava situada a l'extrem sud-oest de l'edifici en l'antiga sala destinada a la fluorescència de minerals (veure foto núm. 10). Aquesta nova cala també tenia unes mides quadrangulars de gairebé un metre. Com en la cala núm. 2 es va haver d'extreure una tarima de fusta (UE 30) d'uns 2 cm de gruix amb uns travessers de gairebé 10 cm. Per la tipologia de les llates de fusta d'aquest paviment i després de veure com estava relacionat amb el mur de fonamentació (UE 32) pensem que aquest parquet seria original de quan es va construir l'edifici del Museu Martorell a finals de segle XIX. Sota d'aquest paviment de fusta hi havia una càmera d'aire d'uns 30 cm, en aquesta cota començava el nivell de recreixement d'argiles marrons amb sorres i restes de runa UE 33 (veure foto núm. 11). A la banda oest, a tocar del mur de fonamentació (UE 32) es va localitzar una claveguera bastida amb maons massissos (UE 34) que a l'igual que la UE 23 canalitzava l'aigua del baixant de la teulada cap a la claveguera central al mig de l'edifici (veure foto núm. 12). Es va treure la coberta de maons i es va documentar

un nivell de sorres negres producte de la circulació de les aigües pluvials (UE 35). L'excavació del nivell UE 33 va continuar el dia següent fins assolir una cota d'1,50m (veure foto núm. 13).

Cala 4. Cala exterior.

Un cop es va realitzar les tres cales a l'interior de l'edifici es va fer una aturada ja que s'havia planificat la realització de les dues cales exteriors amb una màquina retroexcavadora, que encara no era disponible. Per aquest motiu no va ser fins el dia 23 de febrer quan es va poder disposar de la màquina i els permisos necessaris per poder treballar a la via pública i al parc (veure foto núm. 14).

La cala número 4 es va començar picant un paviment de ciment (UE 40), d'uns 10cm de potència (veure foto núm. 15). Aquest terra s'assentava directament sobre d'un nivell de recreixement (UE 41) igual que els diferents nivells que es van documentar en les diferents cales que es van fer dins de l'edifici del Museu Martorell. Aquest estrat heterogeni (veure foto núm. 18) no es va poder exhaurir després d'una jornada de treball, es va baixar uns 3 metres fins que la màquina retroexcavadora giratòria ja no va poder excavar més (veure foto núm. 16). Donat que el projecte era arribar a la part final de la fonamentació de l'edifici es va decidir canviar de màquina per una excavadora mixta amb un braç extensible per poder arribar als 5 metres.

Per aquest motiu es va haver d'aturar els treballs dos dies, fins que es va poder portar aquest tipus de retroexcavadora. En un primer moment es va decidir eixamplar les mides de la cala i obrir finalment uns 2 metres per 1,10m d'amplada (veure foto núm. 17). Es va continuar traient la UE 41 fins arribar a la cota màxima a que es podia amb el braç extensible, a uns 5 m (2m snm) però no es va poder documentar la cota final del mur de fonamentació (veure foto núm. 19). Després de que la direcció d'obra es reunís al peu de la cala es va decidir deixar de baixar i buscar la línia final de fonamentació. (Per motius de seguretat no es podia deixar una cala d'aquesta potència oberta a l'aire lliure i es va cobrir immediatament amb la terrera estreta (veure foto núm. 20).

Cala 5. No executada.

Per una altra banda es va començar la darrera cala, la número 5, a la banda del Passeig de Pujades. Es va començar traient un nivell de sorres que cobria una pista de petanca (UE 50) però a la segona passada de la pala es va treure una renglera de maons massissos que protegien un

servei d'enllumenat públic (veure fotos núm. 21 i 22). Donat que no teníem coneixement d'aquest servei ni si estava en servei o no es va decidir abandonar la realització d'aquesta cala.

Conclusions i interpretació

El control preventiu dels sondatges previs a la rehabilitació integral del Museu Martorell al Parc de la Ciutadella contemplava el seguiment de les diferents cales. En cadascuna d'aquestes hi havia un grau d'afectació diferent, ja que en algunes d'elles es va baixar uns 20 cm i en altres ens va fer un rebaix de 5 m. L'objectiu inicial era la documentació de les fonamentacions de l'edifici del Museu i anar uns 30 cm més enllà de la seva cota final. En cap de les 5 cales realitzades es va assolir aquest objectiu, podent-se documentar tant sols l'existència d'un gran nivell de recreixement del terreny, o farciment de l'explanada existent entre la fortalesa de la Ciutadella i la ciutat, impedint que es registrés cap estructura o estratigrafia arqueològica diferent a aquest nivellament.

Un cop acabats tots els treballs de control de les cinc cales realitzades podem establir bàsicament dos moments ocupacionals, ambdós dins l'època contemporània.

A la major part de les cales, s'ha documentat un nivell de recreixement d'una potència indeterminada però en qualsevol cas superior als cinc metres. Es tractaria d'un estrat molt heterogeni compost per abocaments successius d'argiles, sorres i arenes de platja que estaven barrejats amb restes de construcció, maons, carreus i fragments de morter de calç que es van abocar de manera indiscriminada al llarg del segle XIX quan es va enderrocar la fortalesa de la Ciutadella i es va decidir construir un nou espai públic a la ciutat, el que a finals de segle XIX esdevindria el parc urbà de la Ciutadella.

Posteriorment, a sobre d'aquests nivells es van construir les fonamentacions de l'edifici del Museu Martorell, construït per l'Exposició Universal de 1888, així com els diferents serveis del Museu, encara en ús. Aquests elements registrats serien les diferents clavegueres que hi ha dins de l'edifici o del servei elèctric que hi ha a la via pública.

Cal fer esment que en cap cas s'ha trobat alguna estructura o estratigrafia relativa a períodes històrics anteriors a l'època contemporània.

Tanmateix hem de recomanar que si el futur projecte de la construcció d'un ascensor impliqués l'eliminació parcial del mur de riosta (UE 7), caldrà fer un informe de desmuntatge parcial abans de l'inici de les tasques d'instal·lació d'aquest nou servei de l'edifici.

Afectació arqueològica

La fase control arqueològic preventiva realitzada el mes de febrer de 2021, previ a la rehabilitació integral del Museu Martorell, ha donat com a resultat la documentació de diverses UE, algunes de les quals van ser desmuntades, amb l'autorització del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, per tal de poder continuar amb les tasques de control de les cales al Museu Martorell.

Així mateix, la Cala 4 fou tornada a reblir amb les pròpies terres estretes durant els rebaixos, per motius de seguretat.

Llistat d' UE afectades

UE	Tipus	Desmuntatge	Rebliment	Cronologia
1	Paviment	Parcial	-	Segle XX
2	Paviment	Parcial	-	Segle XX
5	Mur	-	-	Segle XIX
7	Mur o riosta	-	-	Segle XIX
20	Paviment	Parcial	-	Segle XIX
21	Mur	-	-	Segle XIX
23	Claveguera	-	-	Segle XIX
30	Paviment	Parcial	-	Segle XIX
32	Mur	-	-	Segle XIX
34	Claveguera	Parcial	-	Segle XIX
40	Paviment	Parcial	-	Segle XX

Bibliografia

- BANKS, P. (1992): "L'estructura urbana de Barcelona, 714-1300" a *Història de Barcelona* vol II. Barcelona.
- BARRAL, X. (1992): "Arquitectura, Art i Cultura" a *Història de Barcelona* vol II. Barcelona.
- BELTRÁN DE HEREDIA, J. (2009): "La Barcelona tardoantiga: urbanisme, societat i comerç als segles V-VII" al XI Congrés d'Història de Barcelona, La ciutat en xarxa. Arxiu Històric de la Ciutat, Barcelona.
- CARANDINI, A. (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Editorial Crítica. Barcelona.
- CARRERAS, F. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya vol. VIII Barcelonès i Baix Llobregat*. Barcelona.
- CABALLÉ, G. (2009): Memòria de la intervenció arqueològica al Passeig Picasso 38-38bis – Carrer Comercial, 15 de Barcelona (Barcelonès) Codi 003/05. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- CABALLÉ, G. (2013): Memòria de la intervenció arqueològica a la parcel·la del Passeig Picasso 24bis-30 de Barcelona (Barcelonès). Codis 002/04, 002/05 i 20/06. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- CASTEJON, P. (2004): Memòria de la intervenció arqueològica al al passeig Picasso 38-38 bis. Codi 001/04. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- DA (2002): *Diccionari d'arqueologia*. Termcat. Barcelona.
- DE LA VEGA, J., 1977. "Documents per la carta arqueològica del Pla de Barcelona" al *Butlletí Mediterrània 10*, Barcelona, pp. 9-44.
- FERNÁNDEZ, A. (2017): Intervenció arqueològica al carrer de la Ribera, Comercial, Fusina, ptg Mercantil, Pg del Born i plaça Comercial. Obres d'urbanització al voltant del Mercat del Born i instal·lacions de recollida pneumàtica de sòlids urbans. (Barcelona). Codi 055/12. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- GARCIA, A. (2009): La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII). Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- GEA, M. (2008): "El portal de Sant Daniel. Darreres troballes arqueològiques al parc de la Ciutadella" a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona, Quarhis 04*, MHCB, Barcelona.

- GINER, D. (2009): Memòria del seguiment arqueològic preventiu Passeig Picasso, 5-21. (Barcelona). Codi 116/09. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- HARRIS, E. (1991): *Principios de estratigrafía arqueológica*. Editorial Crítica. Barcelona.
- INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA (n.d): Mapa de Barcelona. Baixat el 12 de març de 2021 a <http://www.icc.cat/vissir3/?lang=cat&toponim=barcelona>
- NEBOT, N. (2007): Memòria de la intervenció arqueològica Passeig Picasso, 5-21. (Barcelona). Codi 118/05. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- NEBOT, N. i PRIETO, R. (2007): Memòria de la intervenció arqueològica Passeig Picasso, 22. (Barcelona). Codi 046/06 i 055/07. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- MONGUILÓ, E. (2006): Memòria de la intervenció arqueològica als carrers comercial 11-19, de la Ribera 5-7 i Passeig Picasso, 40. (Barcelona). Codi 073/04. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- MORALES, F. X. (2005): Memòria de la intervenció arqueològica Passeig Picasso, 7-21 / Jardins de Fontseré i Mestre. Parc de la Ciutadella. (Barcelona). Codi 073/05. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- OLIVÉ, J. (1993): "Les rieres del pla de Barcelona a mitjan del segle XIX" a *III Congrés d'Història de Barcelona. Ponències i Comunicacions: La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'Història. Balanç historiogràfic d'una dècada*. Institut municipal d'Història. Barcelona.
- PALLARÉS, F. (1975): "La topografia i els orígens de la Barcelona romana" a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- PAGÈS, E.; PRAT, M.; FARRÉ, R. I SERRA, D. (1989): Estudi historico-arqueològic de l'àrea destinada a la xarxa de col·lectors del bogatell sudest. (Av. Vilanova- Pg. Circumval·lació). Barcelona. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- PALET, J.M. (1994): "Estudi territorial del Pla de Barcelona: Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero-romana i l'altmedieval segles II-I a.C.- S.X-XI d.C." a *Estudis i Memòries d'Arqueologia de Barcelona núm.1*. Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura. Barcelona.
- RIO, M. (2002): Memòria de la intervenció arqueològica preventiva (control arqueològic efectuada a dos solars del Passeig Picasso (Barcelona). Codi: 81/02. (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya)

- SOLÉ, L. (1963): "Ensayo de interpretación del cuaternario barcelonés" a *Miscelánea Barcinonensia*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- TRAVESET, A. (2003): Memòria conjunta tècnica de les intervencions següents: C/ Pujades i C/ Wellington, entorn del Parc de la Ciutadella, C/ Almogàvers i Passeig Lluís Companys. BARCELONA. (Codi 09/02). (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).
- VILA, P. (1977): "La circulació de les aigües del Pla de Barcelona en el passat" a *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad. Seminario de Investigación A. Duran Sanpere. I Col·loqui del Pla de Barcelona*. Fac. de Geografia i Història, U.B. Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona

Annexos

Annex 1

Fitxes

Núm	Sector	Àmbit	Sondeig	Definició	Cronologia
1			1	Terra del soterrani	Seale XX
2			1	Terra del soterrani	Seale XX
3			1	Estrat d'anivellació	Seale XIX
4			1	Negatiu de construcció	Seale XIX
5			1	Fonament	Seale XIX
6			1	Negatiu de construcció	Seale XIX
7			1	Fonament	Seale XIX
20			2	Paquet	Seale XIX
21			2, 4	Fonament	Seale XIX
22			2, 4	Negatiu de construcció	Seale XIX
23			2	Claveguera	Seale XIX
24			2	Estrat d'anivellació	Seale XIX
25			2	Negatiu de construcció	Seale XIX
30			3	Paquet	Seale XIX
31			3	Negatiu de construcció	Seale XIX
32			3	Fonament	Seale XIX
33			3	Estrat d'anivellació	Seale XIX
34			3	Claveguera	Seale XIX
35			3	Estrat de reompliment	Seale XX
36			3	Negatiu de construcció	Seale XIX
40			4	Paviment	Seale XX
41			4	Estrat d'anivellació	Seale XIX
50			5	Estrat superficial	Seale XX

Fitxes d'unitats estratigràfiques

UE	3 Sector	Àmbit	Sondeig 1
Definició	Estrat d'anivellació	Color Marró fosc	Textura Sorrenca
Consistència	Solta	Cronologia Segle XIX	Potència (m) 2,10
Descripció	Estrat molt heterogènia amb argiles de color marró fosc amb sorres i restes de runa i material constructiu.		
Interpretació	Nivell que es va abocar quan es va enderrocar la fortalesa de la Ciutadella i calia recreixer la cota per construir el parc de la Ciutadella.		
Ref. fotogràfica	Igual a		
	Cobreix a		
	24,33,41		
Adossat a	Reomple a		
En contacte amb	Se li adossa		
Tallat per	Cobert per		
	4,6		
Se li assenta			
	2		

UE	24 Sector	Àmbit	Sondeig 2
Definició	Estrat d'anivellació	Color Marró fosc	Textura Sorrenca
Consistència	Solta	Cronologia Segle XIX	Potència (m) 1
Descripció	Estrat molt heterogènia amb argiles de color marró fosc amb sorres i restes de runa i material constructiu.		
Interpretació	Nivell que es va abocar quan es va enderrocar la fortalesa de la Ciutadella i calia recreixer la cota per construir el parc de la Ciutadella.		
Ref. fotogràfica	Igual a		
	Cobreix a		
	3,33,41		
Adossat a	Reomple a		
En contacte amb	Se li adossa		
Tallat per	Cobert per		
	21,25		
Se li assenta			

UE	33	Sector	Àmbit	Sondeig	3		
Definició	Estrat d'anivellació	Color	Marró fosc	Textura	Sorrenca	Potència (m)	1,14
Consistència	Solta	Cronologia	Segle XIX	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia		
Descripció	Estrat molt heterogènia amb argiles de color marró fosc amb sorres i restes de runa i material constructiu.						
Interpretació	Nivell que es va abocar quan es va enderrocar la fortalesa de la Ciutadella i calia recreïxer la cota per construir el parc de la Ciutadella.						
Ref. fotogràfica	Igual a						
	Cobreix a			3,24,41			
Adossat a	Reomple a			En contacte amb			
	Se li adossa			Tallat per			
	Cobert per			31,36			
	Se li assenta						

UE	35	Sector	Àmbit	Sondeig	3		
Definició	Estrat de reompliment	Color	Negre	Textura	Sorrenca	Potència (m)	0,20
Consistència	Solta	Cronologia	Segle XX	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia		
Descripció	Estrat de sorres producte de les aportacions pluvials del baixant de la teulada.						
Interpretació	Estrat de farciment de la claveguera UE 34.						
Ref. fotogràfica	Igual a						
	Cobreix a			Adossat a			
	Reomple a			34			
	Se li adossa			En contacte amb			
	Cobert per			Tallat per			
	Se li assenta						

UE	41 Sector	Àmbit	Sondeig 4
Definició	Estrat d'anivellació	Color Marró fosc	Textura Sorrenca
Consistència	Solta	Cronologia Segle XIX	Potència (m) 5
Descripció	Estrat molt heterogènia amb argiles de color marró fosc amb sorres i restes de runa i material constructiu.		
Interpretació	Nivell que es va abocar quan es va enderrocar la fortalesa de la Ciutadella i calia recreïxer la cota per construir el parc de la Ciutadella.		
Ref. fotogràfica	Igual a		
	Cobreix a		
	3,24,33		
Adossat a	Reomple a		
En contacte amb	Se li adossa		
Tallat per	Cobert per		
	22		
	Se li assenta		

UE	50 Sector	Àmbit	Sondeig 5
Definició	Estrat superficial	Color Marró	Textura Sorrenca
Consistència	Solta	Cronologia Segle XX	Potència (m)
Descripció	Estrat de sorres		
Interpretació	Nivell superficial		
Ref. fotogràfica	Igual a		
	Cobreix a		
Adossat a	Reomple a		
En contacte amb	Se li adossa		
Tallat per	Cobert per		
	Se li assenta		

Fitxes d'estructures

UE 5 Sector Sondeig 1 Àmbit MR
 Definició Fonament Ampl/Long/Alç (m) / / Orientació Nord-oest
 Tipus de parament Aparell Indeterminat Tècnica constructiva
 Tipus de filades Irregulars Criteri de datació Relativa per estratigrafia
 Ref. fotogràfica Cronologia Segle XIX
 Descripció Mur de pedres i còdols units amb morter de calç.
 Interpretació Mur de fonamentació de l'edifici.

Tipus de teula	Àrab ☐	Tegula ☐	Imbrex ☐				
Materials	☐ Argila	☐ Ceràmica	☐ Graves	☐ Maó	☒ Morter	☒ Pedra	☐ Terra
	☐ Teula	☐ Tova	☐ Rajoles	☐			
Components del morter	☒ Calç	☐ Carbons	☐ Cendra	☐ Ceràmica	☐ Graves	☐ Terra	☐ Xamota
	Granulometria	☐ Fina (0-2 mm)	☒ Mitjana (2-5 mm)	☐ Grossa (+5mm)			
Tipus de pedres	☐ Carreuons	☐ Carreus	☒ Còdols	☐ Desbastades	☒ S. treballar	☐ Lloses	
	Dimensions	☒ Petita (0-10cm)	☒ Mitjana (10-30 cm)	☐ Gran (→30cm)			
Tipus de maons	☐ Massissos	☐ Totxo	Dimensions	Gruix /Ampl./long. (cm)		/	/

Igual a
 Solidari amb
 Cobert per
 Tallat per
 Se li adossa 1,2,7
 Adossat a
 Reomplert per
 Reomple a 4
 Assentat a
 Se li assenta
 Tapia a
 Tapiat per

UE 7 Sector Sondeig 1 Àmbit MR
 Definició Fonament Ampl/Long/Alç (m) / / Orientació Est-Oest
 Tipus de parament Aparell Indeterminat Tècnica constructiva
 Tipus de filades Irregulars Criteri de datació Relativa per estratigrafia
 Ref. fotogràfica Cronologia Segle XIX
 Descripció Mur de pedres i còdols units amb morter de calç.
 Interpretació Riosta per trabar la fonamentació de l'edifici.

Tipus de teula	Àrab ☐ Tegula ☐ Imbrex ☐
Materials	☐ Argila ☐ Ceràmica ☐ Graves ☐ Maó ☒ Morter ☒ Pedra ☐ Terra ☐ Teula ☐ Tova ☐ Rajoles ☐
Components del morter	☒ Calç ☐ Carbons ☐ Cendra ☐ Ceràmica ☐ Graves ☐ Terra ☐ Xamota ☐ Granulometria ☐ Fina (0-2 mm) ☒ Mitjana (2-5 mm) ☐ Grossa (+5mm)
Tipus de pedres	☐ Carreuons ☐ Carreus ☒ Còdols ☐ Desbastades ☒ S. treballar ☐ Lloses Dimensions ☐ Petita (0-10cm) ☒ Mitjana (10-30 cm) ☒ Gran (→30cm)
Tipus de maons	☐ Massissos ☐ Totxo Dimensions Gruix /Ampl./long. (cm) / /

Igual a
 Solidari amb
 Cobert per
 Tallat per
 Se li adossa
 Adossat a 5
 Reomplert per
 Reomple a 6
 Assentat a
 Se li assenta 2
 Tapia a
 Tapiat per

UE 21 Sector Sondeig 2, 4 Àmbit MR
 Definició Fonament Ampl/Long/Alç (m) / / Orientació Nord-oest
 Tipus de parament Aparell Indeterminat Tècnica constructiva
 Tipus de filades Irregulars Criteri de datació Relativa per estratigrafia
 Ref. fotogràfica Cronologia Segle XIX
 Descripció Mur de pedres i còdols units amb morter de calç.
 Interpretació Mur de fonamentació de l'edifici.

Tipus de teula	Àrab ☐ Tegula ☐ Imbrex ☐
Materials	☐ Argila ☐ Ceràmica ☐ Graves ☐ Maó ☒ Morter ☒ Pedra ☐ Terra ☐ Teula ☐ Tova ☐ Rajoles ☐
Components del morter	☒ Calç ☐ Carbons ☐ Cendra ☐ Ceràmica ☐ Graves ☐ Terra ☐ Xamota ☐ Granulometria ☐ Fina (0-2 mm) ☐ Mitjana (2-5 mm) ☐ Grossa (+5mm)
Tipus de pedres	☐ Carreuons ☐ Carreus ☒ Còdols ☐ Desbastades ☒ S. treballar ☐ Lloses Dimensions ☐ Petita (0-10cm) ☒ Mitjana (10-30 cm) ☐ Gran (→30cm)
Tipus de maons	☐ Massissos ☐ Totxo Dimensions Gruix /Ampl./long. (cm) / /

Igual a
 Solidari amb
 Cobert per
 Tallat per
 Se li adossa 40
 Adossat a
 Reomplert per
 Reomple a 22
 Assentat a
 Se li assenta 20
 Tapia a
 Tapiat per

UE	23 Sector	Sondeig	2	Àmbit	MR
Definició	Claveguera	Ampl/Long/Alç (m)	/ /	Orientació	Nord-oest
Tipus de parament	Enrajolat	Tècnica constructiva			
Tipus de filades	Regulars	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia		
Ref. fotogràfica		Cronologia	Segle XIX		
Descripció	Caixa de maons massissos amb una coberta del mateix tipus de maons				
Interpretació	Conducció de l'aigua dels baixants de la teulada fins a la claveguera central de l'edifici				
Tipus de teula	Àrab ☐ Tegula ☐ Imbrex ☐				
Materials	☐ Argila ☐ Ceràmica ☐ Graves ☒ Maó ☒ Morter ☐ Pedra ☐ Terra ☐ Teula ☐ Tova ☐ Rajoles ☐				
Components del morter	☒ Calç ☐ Carbons ☐ Cendra ☐ Ceràmica ☐ Graves ☐ Terra ☐ Xamota ☐ Granulometria ☐ Fina (0-2 mm) ☒ Mitjana (2-5 mm) ☐ Grossa (+5mm)				
Tipus de pedres	☐ Carreuons ☐ Carreus ☐ Còdols ☐ Desbastades ☐ S. treballar ☐ Lloses Dimensions ☐ Petita (0-10cm) ☐ Mitjana (10-30 cm) ☐ Gran (→30cm)				
Tipus de maons	☒ Massissos ☐ Totxo Dimensions Gruix /Ampl./long. (cm) 5 / 15 / 30				
Igual a					
Solidari amb					
Cobert per					
Tallat per					
Se li adossa					
Adossat a					
Reomplert per					
Reomple a	25				
Assentat a					
Se li assenta					
Tapia a					
Tapiat per					

UE 32 Sector Sondeig 3 Àmbit MR
 Definició Fonament Ampl/Long/Alç (m) / / Orientació Nord-oest
 Tipus de parament Aparell Indeterminat Tècnica constructiva
 Tipus de filades Irregulars Criteri de datació Relativa per estratigrafia
 Ref. fotogràfica Cronologia Segle XIX
 Descripció Mur de pedres i còdols units amb morter de calç.
 Interpretació Mur de fonamentació de l'edifici.

Tipus de teula	Àrab ☐ Tegula ☐ Imbrex ☐
Materials	☐ Argila ☐ Ceràmica ☐ Graves ☐ Maó ☒ Morter ☒ Pedra ☐ Terra ☐ Teula ☐ Tova ☐ Rajoles ☐
Components del morter	☒ Calç ☐ Carbons ☐ Cendra ☐ Ceràmica ☐ Graves ☐ Terra ☐ Xamota ☐ Granulometria ☐ Fina (0-2 mm) ☒ Mitjana (2-5 mm) ☐ Grossa (+5mm)
Tipus de pedres	☐ Carreuons ☐ Carreus ☒ Còdols ☐ Desbastades ☒ S. treballar ☐ Lloses Dimensions ☐ Petita (0-10cm) ☒ Mitjana (10-30 cm) ☐ Gran (→30cm)
Tipus de maons	☐ Massissos ☐ Totxo Dimensions Gruix /Ampl./long. (cm) / /

Igual a
 Solidari amb
 Cobert per
 Tallat per
 Se li adossa 34
 Adossat a
 Reomplert per
 Reomple a 31
 Assentat a
 Se li assenta 30
 Tapia a
 Tapiat per

UE 34 Sector Sondeig 3 Àmbit MR
 Definició Claveguera Ampl/Long/Alç (m) 0,50 / / 0,40 Orientació Nord-oest
 Tipus de parament Enrajolat Tècnica constructiva
 Tipus de filades Regulars Criteri de datació Relativa per estratigrafia
 Ref. fotogràfica Cronologia Segle XIX
 Descripció Caixa de maons massissos amb una coberta del mateix tipus de maons
 Interpretació Conducció de l'aigua dels baixants de la teulada fins a la claveguera central de l'edifici

Tipus de teula	Àrab ☐ Tegula ☐ Imbrex ☐
Materials	☐ Argila ☐ Ceràmica ☐ Graves ☒ Maó ☐ Morter ☐ Pedra ☐ Terra ☐ Teula ☐ Tova ☐ Rajoles ☐
Components del morter	☒ Calç ☐ Carbons ☐ Cendra ☐ Ceràmica ☐ Graves ☐ Terra ☐ Xamota ☐ Granulometria ☐ Fina (0-2 mm) ☒ Mitjana (2-5 mm) ☐ Grossa (+5mm)
Tipus de pedres	☐ Carreuons ☐ Carreus ☐ Còdols ☐ Desbastades ☐ S. treballar ☐ Lloses Dimensions ☐ Petita (0-10cm) ☐ Mitjana (10-30 cm) ☐ Gran (→30cm)
Tipus de maons	☒ Massissos ☐ Totxo Dimensions Gruix /Ampl./long. (cm) 5 / 15 / 30

Igual a
 Solidari amb
 Cobert per
 Tallat per
 Se li adossa
 Adossat a 32
 Reomplert per 35
 Reomple a 36
 Assentat a
 Se li assenta
 Tapia a
 Tapiat per

Fitxes de paviments

UE	1 Sector	Àmbit	Sondeig 1
Definició	Terra del soterrani	T. constructiva	Enrajolat a trencajunt Superfície (m2) 1
Components	Rajoles	Cronologia	Segle XX Criteri datació Relativa per estratigrafia
Gruix /Ampl./Long.(m)	0,10 / 1 / 1	Ref. fotogràfica	
Descripció	Paviment de rajoles de ceràmica de 15x30 cm amb una preparació de ciment d'uns 10 cm de potència.		
Interpretació	Terra de l'habitació del soterrani del Museu.		
Igual a		Contemporani a	
Adossat a		Reomple a	
5			
Assentat a		Se li adossa	
Tallat per		Cobert per	
Se li assenta		Solidari amb	
		Tapia a	

UE	2 Sector	Àmbit	Sondeig 1
Definició	Terra del soterrani	T. constructiva	De formigó Superfície (m2) 1
Components	Formigó	Cronologia	Segle XX Criteri datació Relativa per estratigrafia
Gruix /Ampl./Long.(m)	0,10 / 1 / 1	Ref. fotogràfica	
Descripció	Paviment de formigó d'uns 10 cm de potència.		
Interpretació	Capa de compressió per fer de terra o de nivellament pel terra.		
Igual a		Contemporani a	
Adossat a		Reomple a	
5			
Assentat a		Se li adossa	
3			
Tallat per		Cobert per	
Se li assenta		Solidari amb	
7			
		Tapia a	

UE	20	Sector	Àmbit	Sondeig 2
Definició	Paquet	T. constructiva	Superfície (m2)	
Components	Fusta	Cronologia	Segle XIX	Criteri datació
Gruix /Ampl./Long.(m)	0,03 / 0,66 / 1	Ref. fotogràfica	Relativa per estratigrafia	
Descripció	Paviment de llates de fusta clavades a travessers recolzats sobre la fonamentació de l'edifici.			
Interpretació	Tarima de fusta que per la seva morfologia seria el terra original del Museu.			
Igual a	Contemporani a			
30				
Adossat a	Reomple a			
Assentat a	Se li adossa			
21				
Tallat per	Cobert per			
Se li assenta	Solidari amb			
	Tapia a			

UE	30	Sector	Àmbit	Sondeig 3
Definició	Paquet	T. constructiva	Superfície (m2)	
Components	Fusta	Cronologia	Segle XIX	Criteri datació
Gruix /Ampl./Long.(m)	0,03 / 1 / 1	Ref. fotogràfica	Relativa per estratigrafia	
Descripció	Paviment de llates de fusta clavades a travessers recolzats sobre la fonamentació de l'edifici.			
Interpretació	Tarima de fusta que per la seva morfologia seria el terra original del Museu.			
Igual a	Contemporani a			
20				
Adossat a	Reomple a			
Assentat a	Se li adossa			
32				
Tallat per	Cobert per			
Se li assenta	Solidari amb			
	Tapia a			

UE	40 Sector	Àmbit	Sondeig 4
Definició	Paviment	T. constructiva	De formigó
Components	Formigó	Cronologia	Segle XX
Gruix /Ampl./Long.(m)	0,10 / 1,10 / 2	Ref. fotogràfica	Criteri datació
Descripció	paviment de formigó que voltava la part exterior de l'edifici per la part del parc de la Ciutadella.		
Interpretació	Paviment exterior del Museu Martorell.		
Igual a	Contemporani a		
Adossat a	Reomple a		
21			
Assentat a	Se li adossa		
41			
Tallat per	Cobert per		
Se li assenta	Solidari amb		
	Tapia a		

Fitxes de negatius i interestrats

UE	4	Sector	Àmbit	Sondeig	1	
Definició	Negatiu de construcció	F.Planta	Rectangular	F. secció	Cúbica	Profunditat (m)
Orientació	Nord-oest Su	Cronologia	Segle XIX	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia	
Descripció	Rasa de fonamentació, al excavar-se parcialment no s'ha pogut saber les seves mides ni cota.					
Interpretació	Retall per encabir el mur UE 5.					
Ref. fotogràfica						
Igual a			Reomplert per			
			5			
Talla a			Se li adossa			
3						
Contemporani a			Cobert per			
Tallat per			Se li assenta			

UE	6	Sector	Àmbit	Sondeig	1	
Definició	Negatiu de construcció	F.Planta	Rectangular	F. secció	Cúbica	Profunditat (m)
Orientació	Est-Oest	Cronologia	Segle XIX	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia	
Descripció	Rasa de fonamentació, al excavar-se parcialment no s'ha pogut saber les seves mides ni cota.					
Interpretació	Retall per encabir el mur UE 7.					
Ref. fotogràfica						
Igual a			Reomplert per			
			7			
Talla a			Se li adossa			
3						
Contemporani a			Cobert per			
Tallat per			Se li assenta			

UE	22	Sector	Àmbit	Sondeig	2, 4	
Definició	Negatiu de construcció	F.Planta	Rectangular	F. secció	Cúbica	Profunditat (m)
Orientació	Nord-oest Su	Cronologia	Segle XIX	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia	
Descripció	Rasa de fonamentació, al excavar-se parcialment no s'ha pogut saber les seves mides ni cota.					
Interpretació	Retall per encabir el mur UE 21.					
Ref. fotogràfica						
Igual a			Reomplert per			
			21			
Talla a			Se li adossa			
24, 41						
Contemporani a			Cobert per			
Tallat per			Se li assenta			

UE	25	Sector	Àmbit	Sondeig	2	
Definició	Negatiu de construcció	F.Planta	Rectangular	F. secció	Cúbica	Profunditat (m)
Orientació	Nord-oest Su	Cronologia	Segle XIX	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia	
Descripció	Rasa de construcció, al excavar-se parcialment no s'ha pogut saber les seves mides ni cota.					
Interpretació	Retall per encabir la claveguera UE 23.					
Ref. fotogràfica						
Igual a				Reomplert per		
				23		
Talla a				Se li adossa		
24						
Contemporani a				Cobert per		
Tallat per				Se li assenta		

UE	31	Sector	Àmbit	Sondeig	3	
Definició	Negatiu de construcció	F.Planta	Rectangular	F. secció	Cúbica	Profunditat (m)
Orientació	Nord-oest Su	Cronologia	Segle XIX	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia	
Descripció	Rasa de fonamentació, al excavar-se parcialment no s'ha pogut saber les seves mides ni cota.					
Interpretació	Retall per encabir el mur UE 32.					
Ref. fotogràfica						
Igual a				Reomplert per		
				32		
Talla a				Se li adossa		
33						
Contemporani a				Cobert per		
Tallat per				Se li assenta		

UE	36	Sector	Àmbit	Sondeig	3	
Definició	Negatiu de construcció	F.Planta	Rectangular	F. secció	Cúbica	Profunditat (m)
Orientació	Nord-oest Su	Cronologia	Segle XIX	Criteri de datació	Relativa per estratigrafia	
Descripció	Rasa de construcció, al excavar-se parcialment no s'ha pogut saber les seves mides ni cota.					
Interpretació	Retall per encabir la claveguera UE 34.					
Ref. fotogràfica						
Igual a				Reomplert per		
				34		
Talla a				Se li adossa		
33						
Contemporani a				Cobert per		
Tallat per				Se li assenta		

Annex 2

Documentació fotogràfica

Índex de fotografies

- Foto 1. Vista de la part del soterrani on es va fer la Cala núm. 1.
- Foto 2. Vista dels treballs d'extracció del paviment UE 1.
- Foto 3. Vista dels treballs d'extracció del paviment UE 2.
- Foto 4. Vista dels treballs d'excavació de la UE 3.
- Foto 5. Vista dels murs UE 5 i UE 7.
- Foto 6. Vista final de la cala núm. 1, murs UE 5 i UE 7.
- Foto 7. Vista de la situació de la cala 2.
- Foto 8. Vista de l'extracció del paviment UE 20 i nivell UE 24.
- Foto 9. Vista del mur de fonamentació UE 21 i de la claveguera UE 23.
- Foto 10. Vista de la situació de la cala núm. 3.
- Foto 11. Vista de la cala núm. 3 un cop extret el paviment UE 30, inici del nivell UE 33.
- Foto 12. Vista de la claveguera UE 34 i nivell UE 33.
- Foto 13. Vista de l'estat final de la cala 3, claveguera UE 34 i nivell UE 33.
- Foto 14. Vista de la situació de la cala núm. 4.
- Foto 15. Vista dels treballs inicial de l'extracció del paviment UE 40.
- Foto 16. Vista final de la primera jornada d'excavació del nivell UE 41.
- Foto 17. Vista dels treballs d'ampliació de la cala núm. 4, extracció de la UE 40.
- Foto 18. Vista de la terrera amb la UE 41.
- Foto 19. Vista final de la cala número 4.
- Foto 20. Vista de l'estat final de la cala 4 després del seu cobriment.
- Foto 21. Vista de l'inici dels treballs de l'excavació de la cala número 5.
- Foto 22. Vista del servei que va aparèixer i que va provocar l'abandonament de la cala núm. 5.

Inventari fotogràfic del disc annex

1. Cala número 1
 - 011_21_01 Vista de la part del soterrani on es va fer la Cala núm. 1.
 - 011_21_02 Vista dels treballs d'extracció del paviment UE 1.
 - 011_21_03 Vista dels treballs d'extracció del paviment UE 2.
 - 011_21_04 Vista dels treballs d'excavació de la UE 3.
 - 011_21_05 Vista dels murs UE 5 i UE 7.
 - 011_21_06 Vista final de la cala núm. 1, murs UE 5 i UE 7

2. Cala número 2
 - 011_21_07 Vista de la situació de la cala 2.
 - 011_21_08 Vista de l'extracció del paviment UE 20 i nivell UE 24.
 - 011_21_09 Vista del mur de fonamentació UE 21 i de la claveguera UE 23.

3. Cala número 3
 - 011_21_10 Vista de la situació de la cala núm. 3.
 - 011_21_11 Vista de la cala núm. 3 un cop extret el paviment UE 30, inici del nivell UE 33.
 - 011_21_12 Vista de la claveguera UE 34 i nivell UE 33.
 - 011_21_13 Vista de l'estat final de la cala 3, claveguera UE 34 i nivell UE 33.

4. Cala número 4
 - 011_21_14 Vista de la situació de la cala núm. 4.
 - 011_21_15 Vista dels treballs inicial de l'extracció del paviment UE 40.
 - 011_21_16 Vista final de la primera jornada d'excavació del nivell UE 41
 - 011_21_17 Vista dels treballs d'ampliació de la cala núm. 4, extracció de la UE 40.
 - 011_21_18 Vista de la terrera amb la UE 41.
 - 011_21_19 Vista final de la cala número 4.
 - 011_21_20 Vista de l'estat final de la cala 4 després del seu cobriment.

5. Cala número 5
 - 011_21_21 Vista de l'inici dels treballs de l'excavació de la cala número 5.
 - 011_21_22. Vista del servei que va aparèixer i que va provocar l'abandonament de la cala núm. 5.

Foto 1. Vista de la part del soterrani on es va fer la Cala núm. 1.

Foto 2. Vista dels treballs d'extracció del paviment UE 1.

Foto 3. Vista dels treballs d'extracció del paviment UE 2.

Foto 4. Vista dels treballs d'excavació de la UE 3.

Foto 5. Vista dels murs UE 5 i UE 7.

Foto 6. Vista final de la cala núm. 1, murs UE 5 i UE 7.

Foto 7. Vista de la situació de la cala 2.

Foto 8. Vista de l'extracció del paviment UE 20 i nivell UE 24.

Foto 9. Vista del mur de fonamentació UE 21 i de la claveguera UE 23.

Foto 10. Vista de la situació de la cala núm. 3.

Foto 11. Vista de la cala núm. 3 un cop extret el paviment UE 30, inici del nivell UE 33.

Foto 12. Vista de la claveguera UE 34 i nivell UE 33.

Foto 13. Vista de l'estat final de la cala 3, claveguera UE 34 i nivell UE 33.

Foto 14. Vista de la situació de la cala núm. 4.

Foto 15. Vista dels treballs inicial de l'extracció del paviment UE 40.

Foto 16. Vista final de la primera jornada d'excavació del nivell UE 41.

Foto 17. Vista dels treballs d'ampliació de la cala núm. 4, extracció de la UE 40.

Foto 18. Vista de la terrera amb la UE 41.

Foto 19. Vista final de la cala número 4.

Foto 20. Vista de l'estat final de la cala 4 després del seu cobriment.

Foto 21. Vista de l'inici dels treballs de l'excavació de la cala número 5.

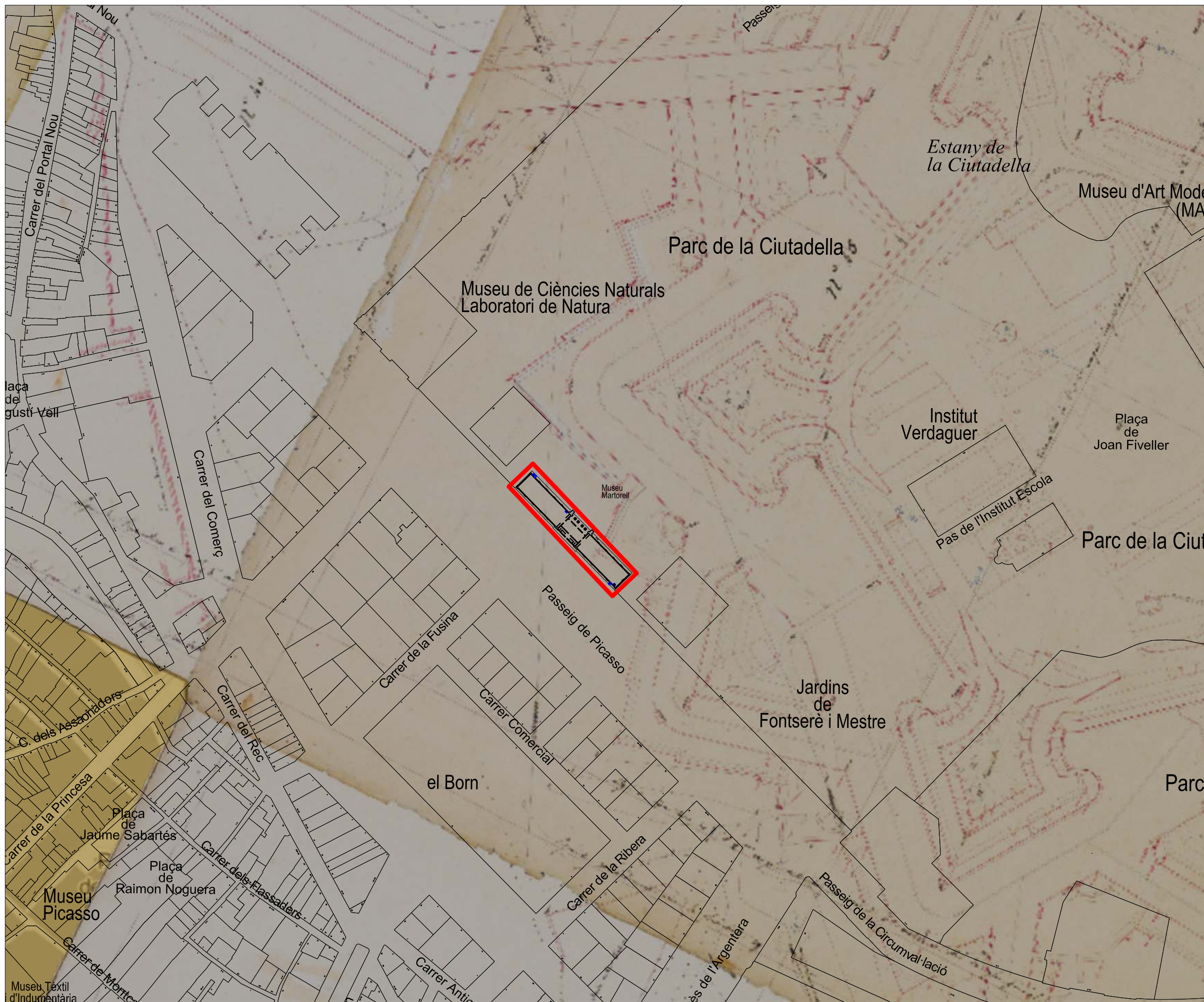
Foto 22. Vista del servei que va aparèixer i que va provocar l'abandonament de la cala núm. 5.

Annex 3

Planimetries

Índex de plànols

- 1- Plànol de localització. E: 1/2000. A3
- 2- Topografia actual sobre "El lever-nivelé de la place de Barcelona" (1823-1827). Fulls núm. 39, 40 i 41. Fons del Service Historique de la Défense. Chateau de Vincennes. E: 1/2000. A3
- 3- Planta general. Planta baixa del Museu Martorell. E: 1/100. A3
- 4- Planta general. Planta soterrani del Museu Martorell. E: 1/100. A3
- 5- Plànol de detall de les cales de la planta baixa: Cala 2, Cala 3, Cala 4 i Cala 5 (no executada). E: 1/20. A3
- 6- Plànol de detall de les cales de la planta soterrani: Cala 1. E: 1/20. A3
- 7- Seccions A-A' (Cala 1) i B-B' (Cala 2). E: 1/20. A3
- 8- Secció C-C' (Cala 3) i D-D' (Cala 4). E: 1/20 i E: 1/25. A3

SERVEIS CULTURALS

UBICACIÓ

LLEGENDA

■ Finca afectada

INTERVENCIÓ
 Passeig de Picasso, 9-11, Passeig de Pujades, 12.I. Museu Martorell. (Barcelona-Barcelonès).

TÍTOL
 Topografia actual sobre "El lever-nivelé de la place de Barcelona" (1823-1827). Fulls núm. 39, 40 i 41. Fons del Service Historique de la Défense. Chateau de Vincennes.

DIRECCIÓ
 Joan Piera Sancerni

PLANIMETRIA
 Markary García Álvarez

NÚM. EXPEDIENT	CODI
470 K121-NB 2021-1-32434	011/21

DATA
 Març de 2021

BASE TOPOGRÀFICA
 ICGC 1:5000 Sistema de referència ETRS89

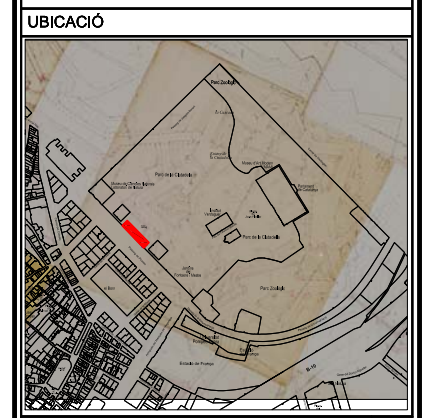
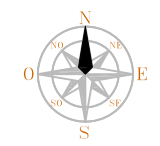
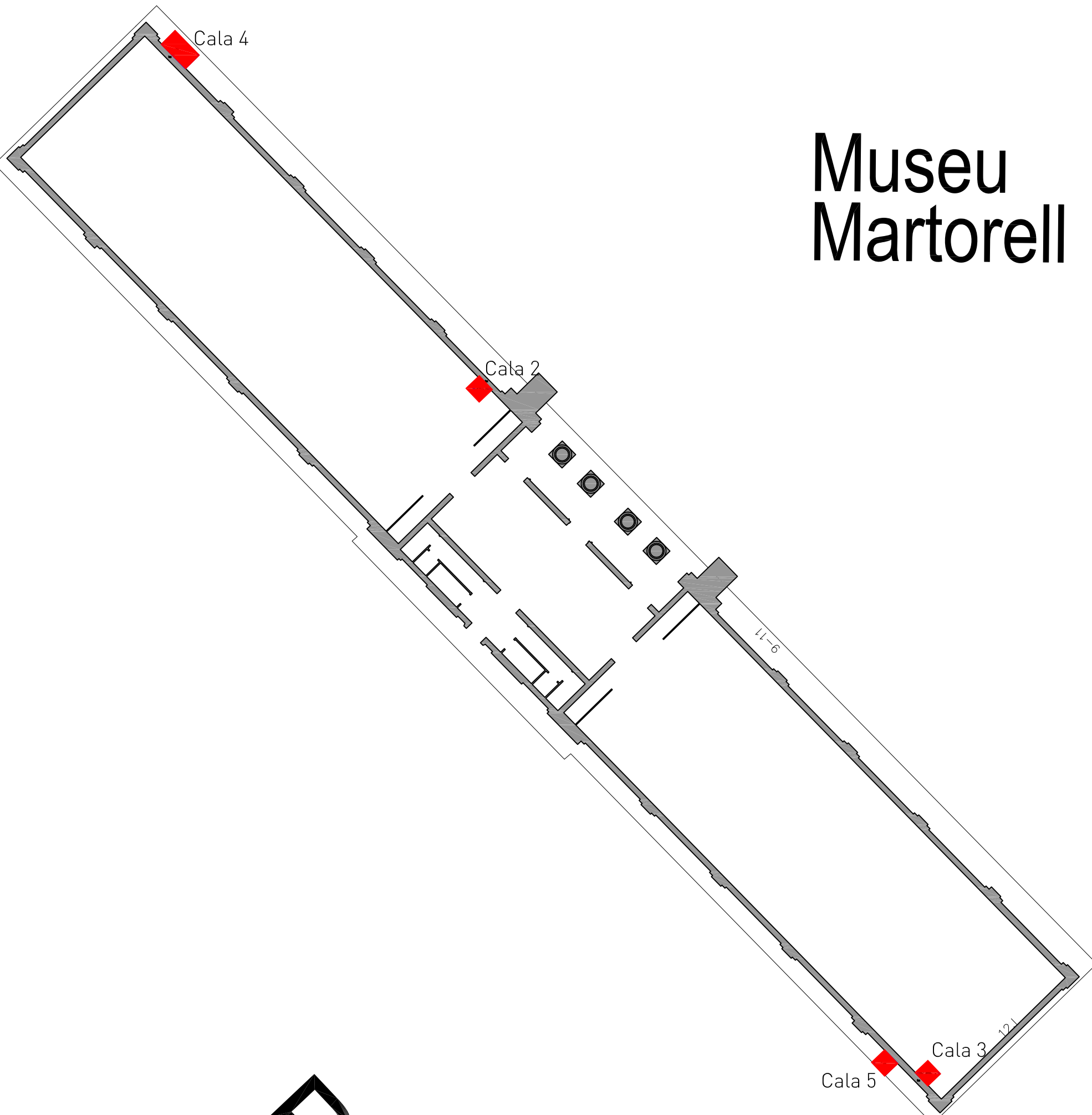
ESCALA
 1:2000

NÚM
2

CLIENT
BIMSA

Museu Martorell

LLEGENDA

- Situació Cales
- Estructures

INTERVENCIÓ
Passeig de Picasso, 9-11, Passeig de Pujades, 12.I. Museu Martorell. (Barcelona-Barcelonès).

TÍTOL
Planta general. Planta baixa del Museu Martorell.

DIRECCIÓ
Joan Piera Sancerni

PLANIMETRIA
Markary García Álvarez

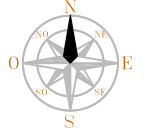
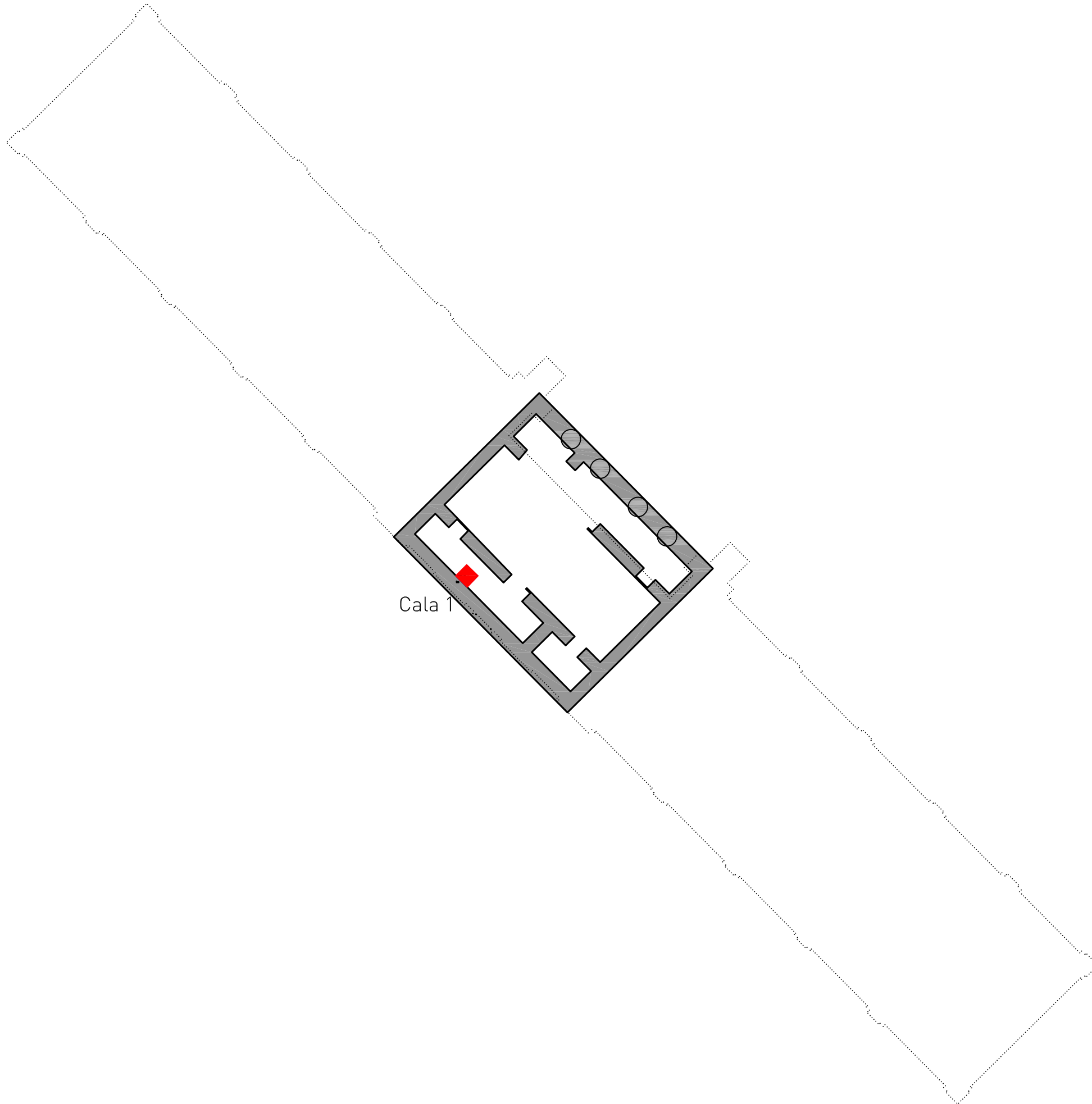
NÚM. EXPEDIENT 470 K121-NB 2021-1-32434	CODI 011/21
---	-----------------------

DATA
Març de 2021

BASE TOPOGRÀFICA
ICGC 1:5000 Sistema de referència ETRS89

ESCALA
1:100

NÚM 3	CLIENT BIMSA
-----------------	------------------------

UBICACIÓ

LLEGENDA

- Situació Cales
- Estructures

INTERVENCIÓ

Passeig de Picasso, 9-11, Passeig de Pujades, 12.I. Museu Martorell. (Barcelona-Barcelonès).

TÍTOL

Planta general. Planta soterrani del Museu Martorell.

DIRECCIÓ

Joan Piera Sancerni

PLANIMETRIA

Markary García Álvarez

NÚM. EXPEDIENT

470 K121-NB 2021-1-32434

CODI

011/21

DATA

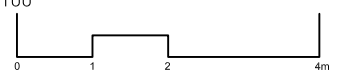
Març de 2021

BASE TOPOGRÀFICA

ICGC 1:5000 Sistema de referència ETRS89

ESCALA

1:100

NÚM

4

CLIENT

BIMSA

ABANS
SERVEIS CULTURALS

UBICACIÓ

LLEGENDA

- Murs edifici
- Morter de calç
- Rajols (maons, teula...)
- Límit cala

INTERVENCIÓ
Passeig de Picasso, 9-11, Passeig de Pujades, 12.I. Museu Martorell. (Barcelona-Barcelonès).

TÍTOL
Plànol de detall de les cales de la planta baixa: Cala 2, Cala 3, Cala 4 i Cala 5 (no executada).

DIRECCIÓ
Joan Piera Sancerni

PLANIMETRIA
Markary García Álvarez

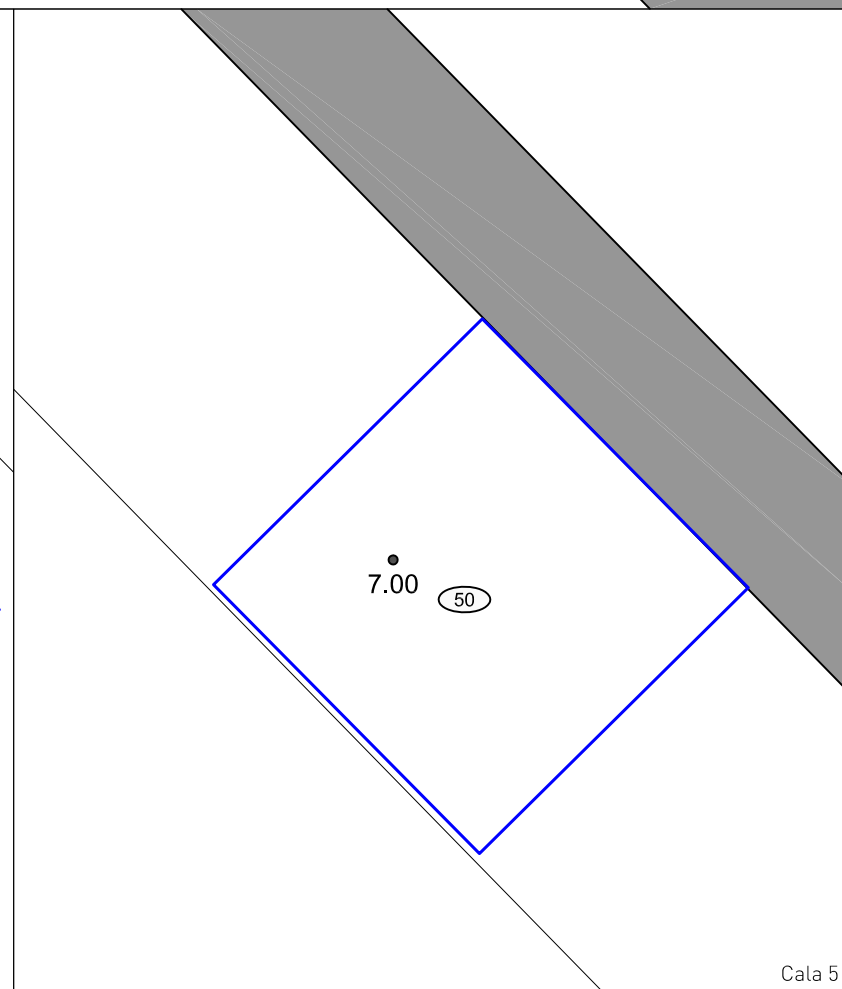
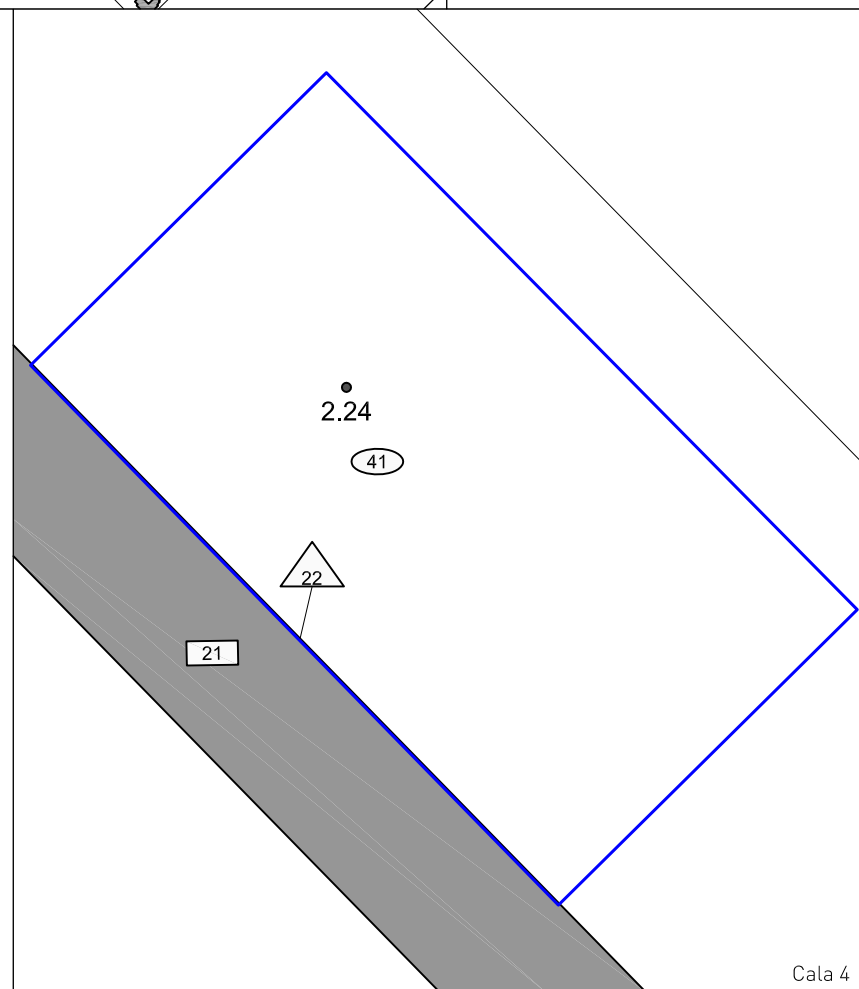
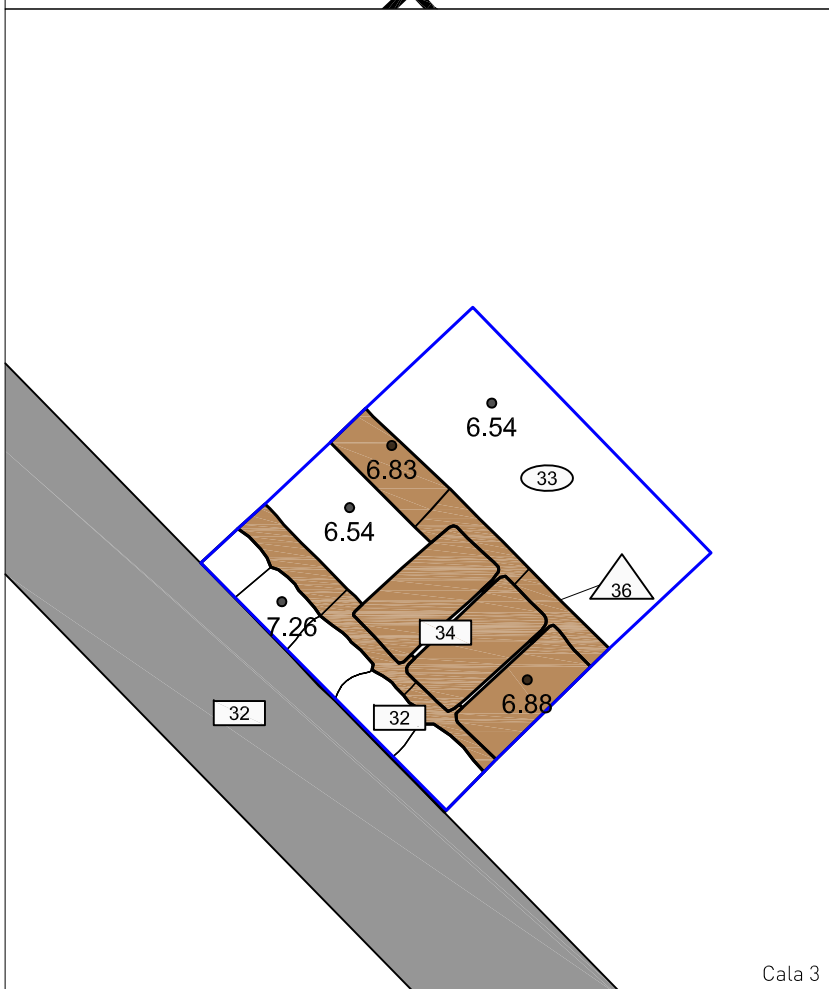
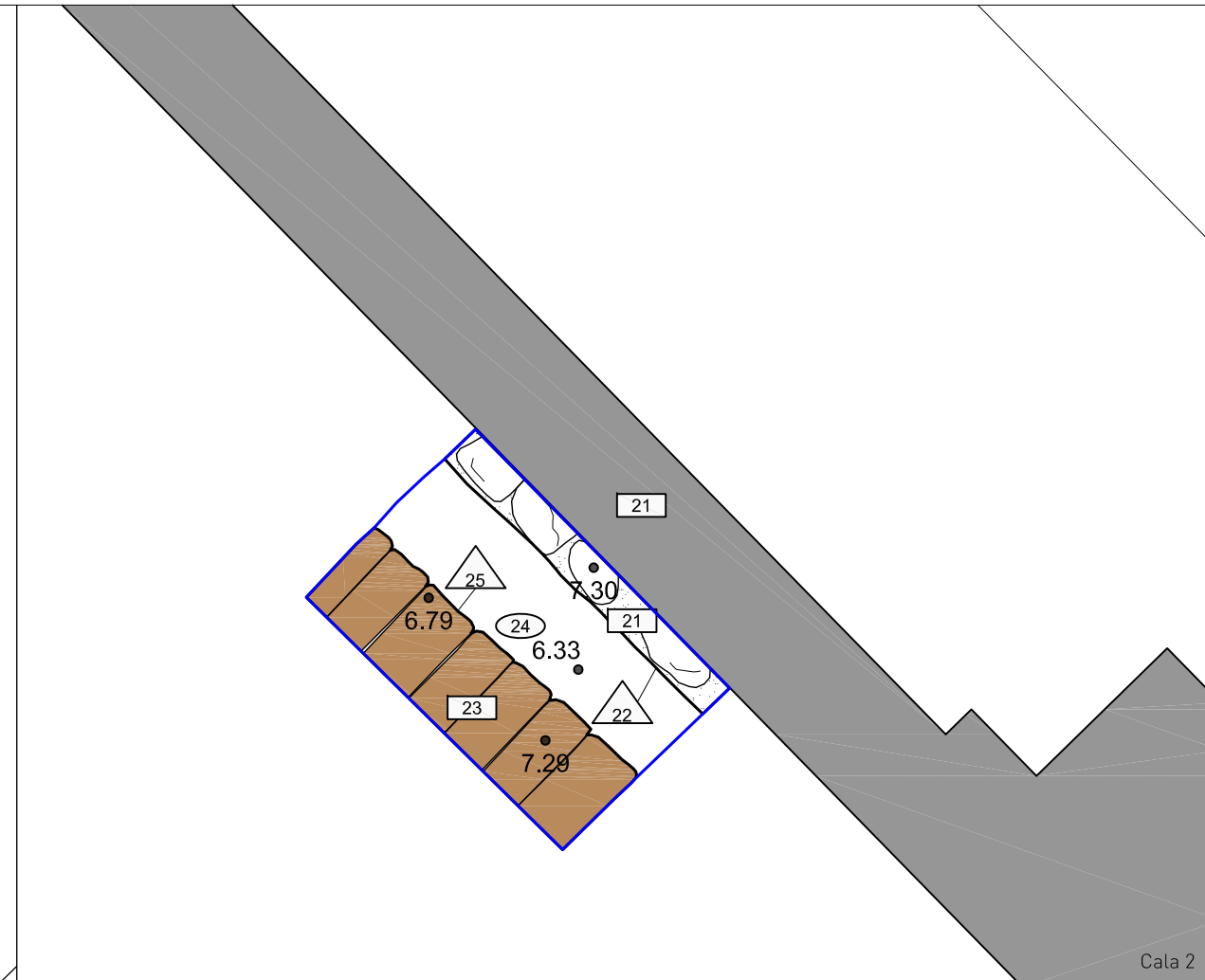
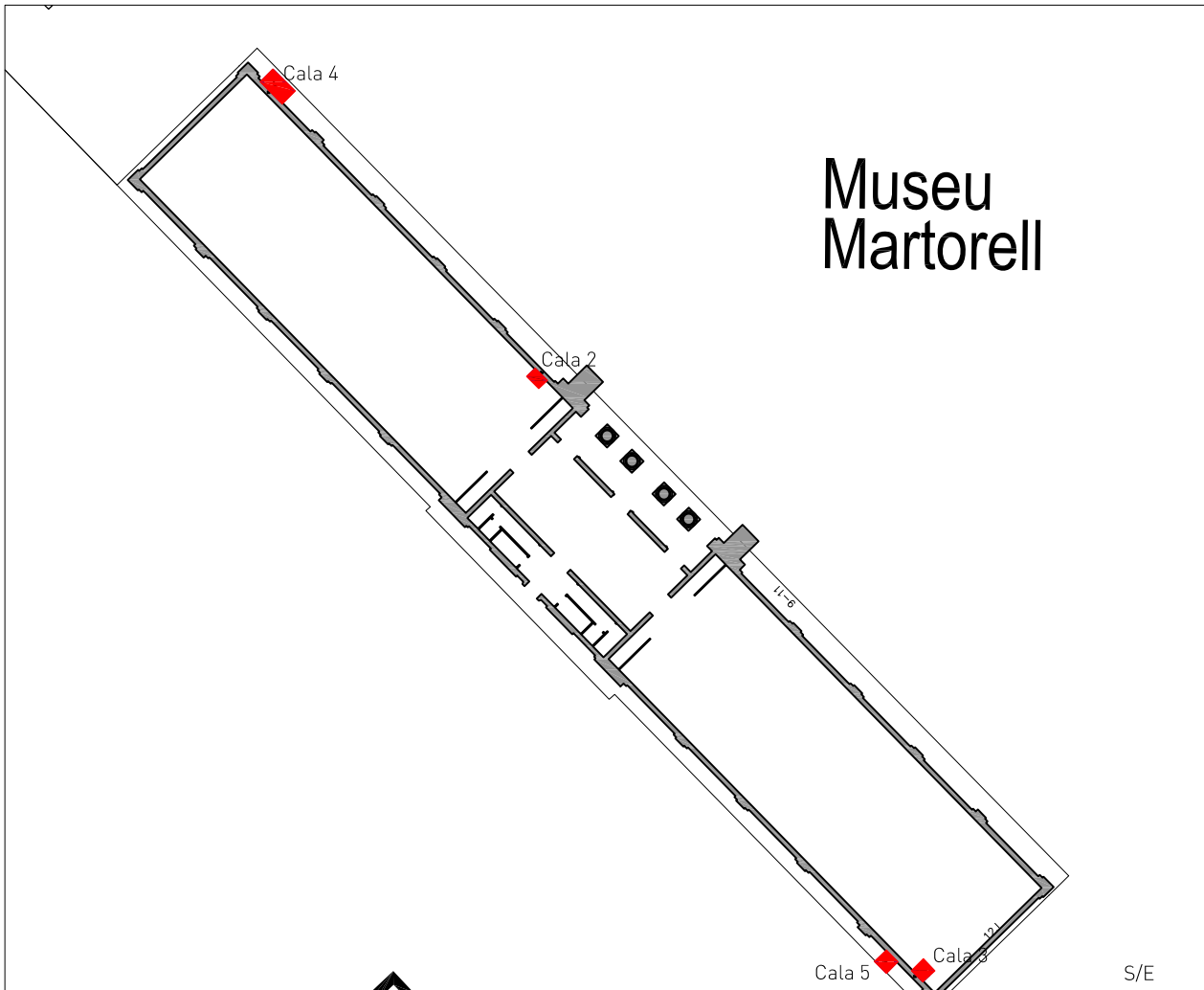
NÚM. EXPEDIENT 470 K121-NB 2021-1-32434 **CODI** 011/21

DATA
Març de 2021

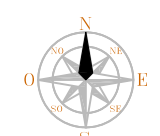
BASE TOPOGRÀFICA
ICGC 1:5000 Sistema de referència ETRS89

ESCALA
1:20

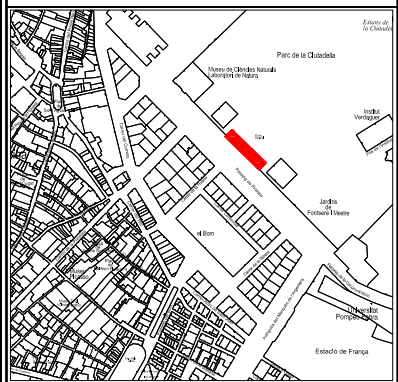
NÚM 5 **CLIENT** BIMSA

ABANS
SERVEIS CULTURALS

UBICACIÓ

LLEGENDA

- Murs edifici
- Morter de calç
- Rajols (maons, teula...)
- Límit cala

INTERVENCIÓ
Passeig de Picasso, 9-11, Passeig de Pujades, 12.I. Museu Martorell. (Barcelona-Barcelonès).

TÍTOL
Plànol de detall de les cales de la planta soterrani: Cala 1.

DIRECCIÓ
Joan Piera Sancerni

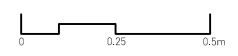
PLANIMETRIA
Markary García Álvarez

NÚM. EXPEDIENT 470 K121-NB 2021-1-32434	CODI 011/21
---	-----------------------

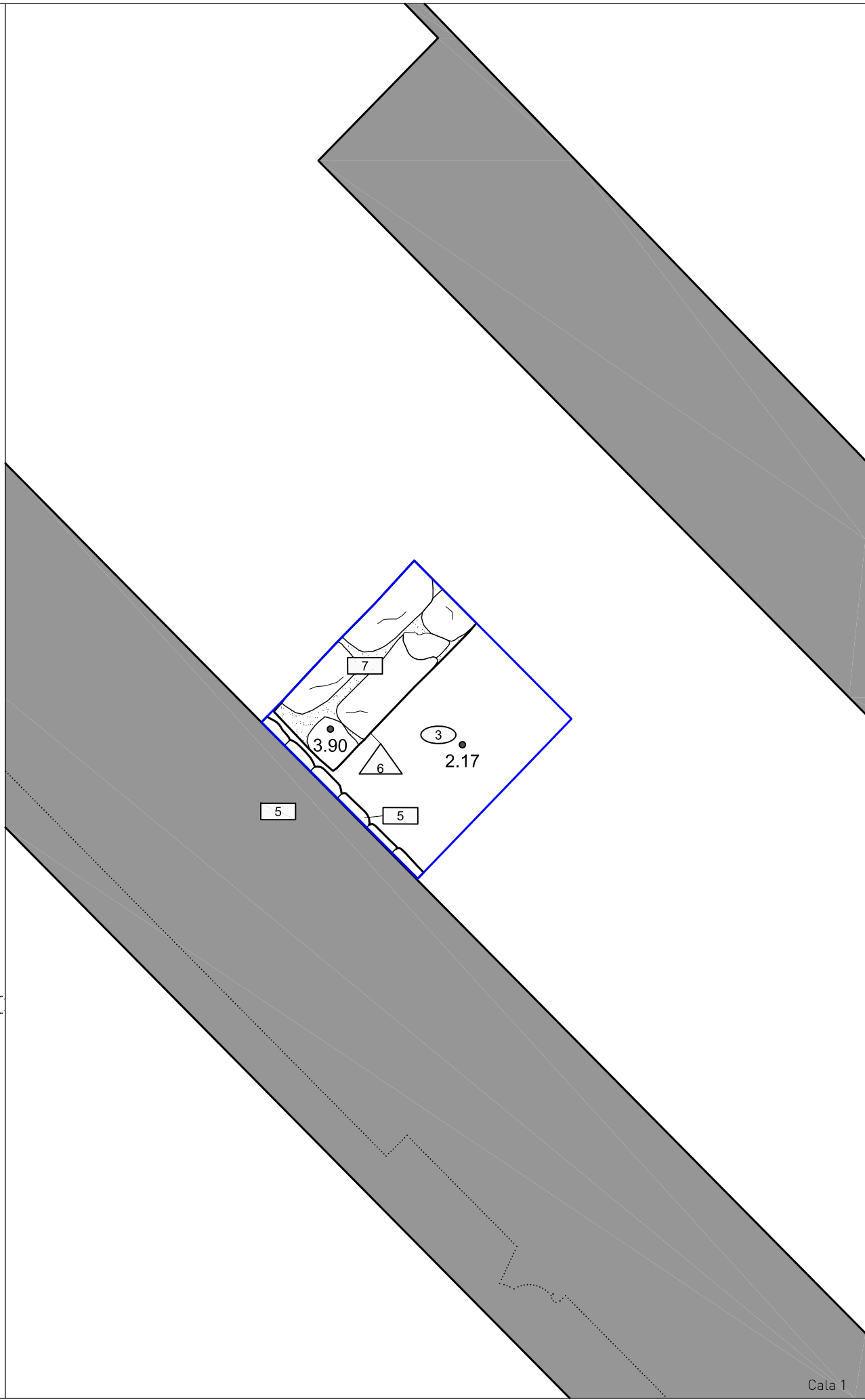
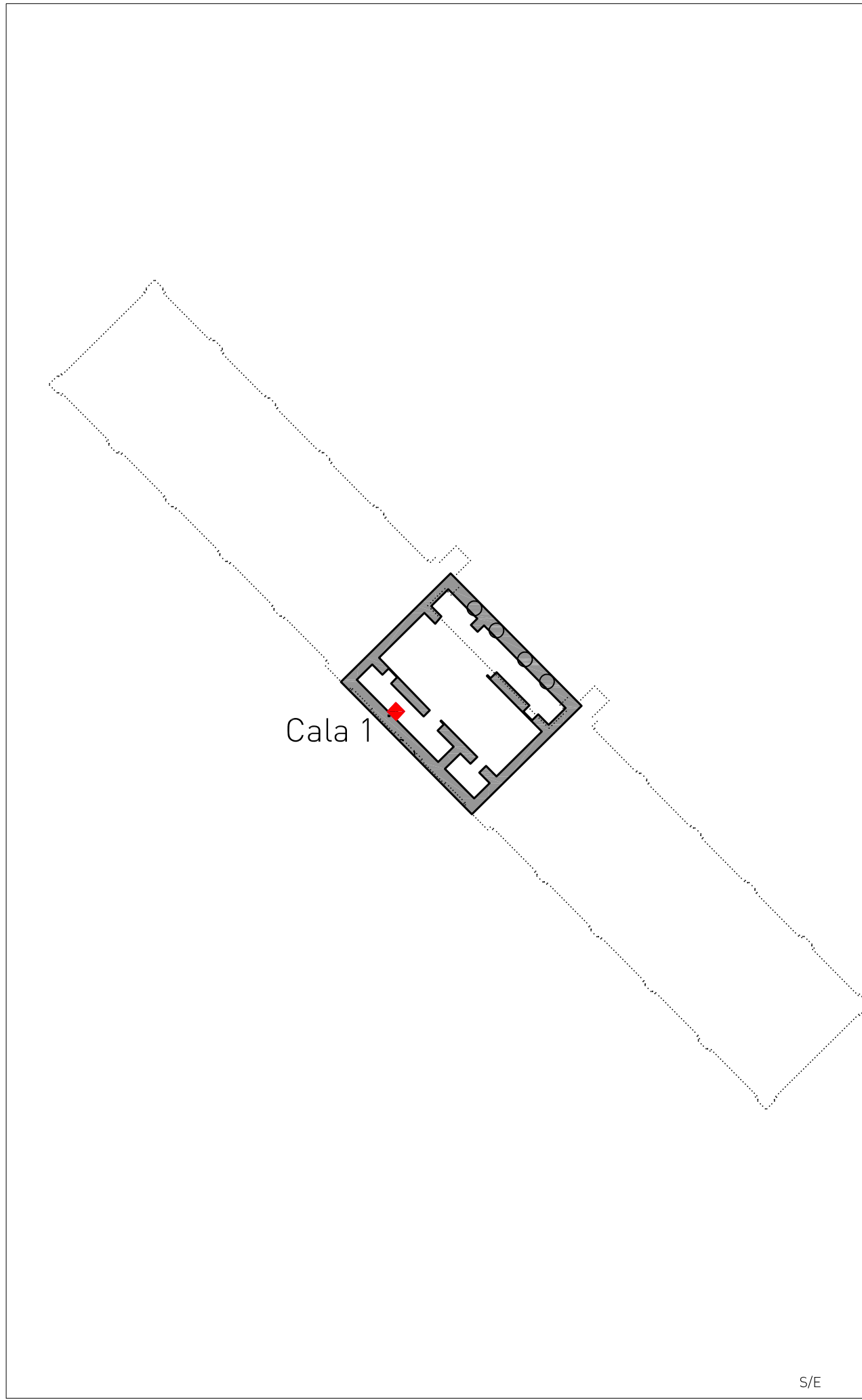
DATA
Març de 2021

BASE TOPOGRÀFICA
ICGC 1:5000 Sistema de referència ETRS89

ESCALA
1:20

NÚM 6	CLIENT BIMSA
-----------------	------------------------

ABANS
SERVEIS CULTURALS

UBICACIÓ

Museu Martorell

LLEGENDA

- Limit intervenció
- Morter de calç
- Rajols (maons, teula...)
- Estructures en secció

INTERVENCIÓ

Passeig de Picasso, 9-11, Passeig de Pujades, 12.I. Museu Martorell. (Barcelona-Barcelonès).

TÍTOL

Seccions A-A' (Cala 1) i B-B' (Cala 2)

DIRECCIÓ

Joan Piera Sancerni

PLANIMETRIA

Markary García Álvarez

NÚM. EXPEDIENT

470 K121-NB 2021-1-32434

CODI

011/21

DATA

Març de 2021

BASE TOPOGRÀFICA

ICGC 1:5000 Sistema de referència ETRS89

ESCALA

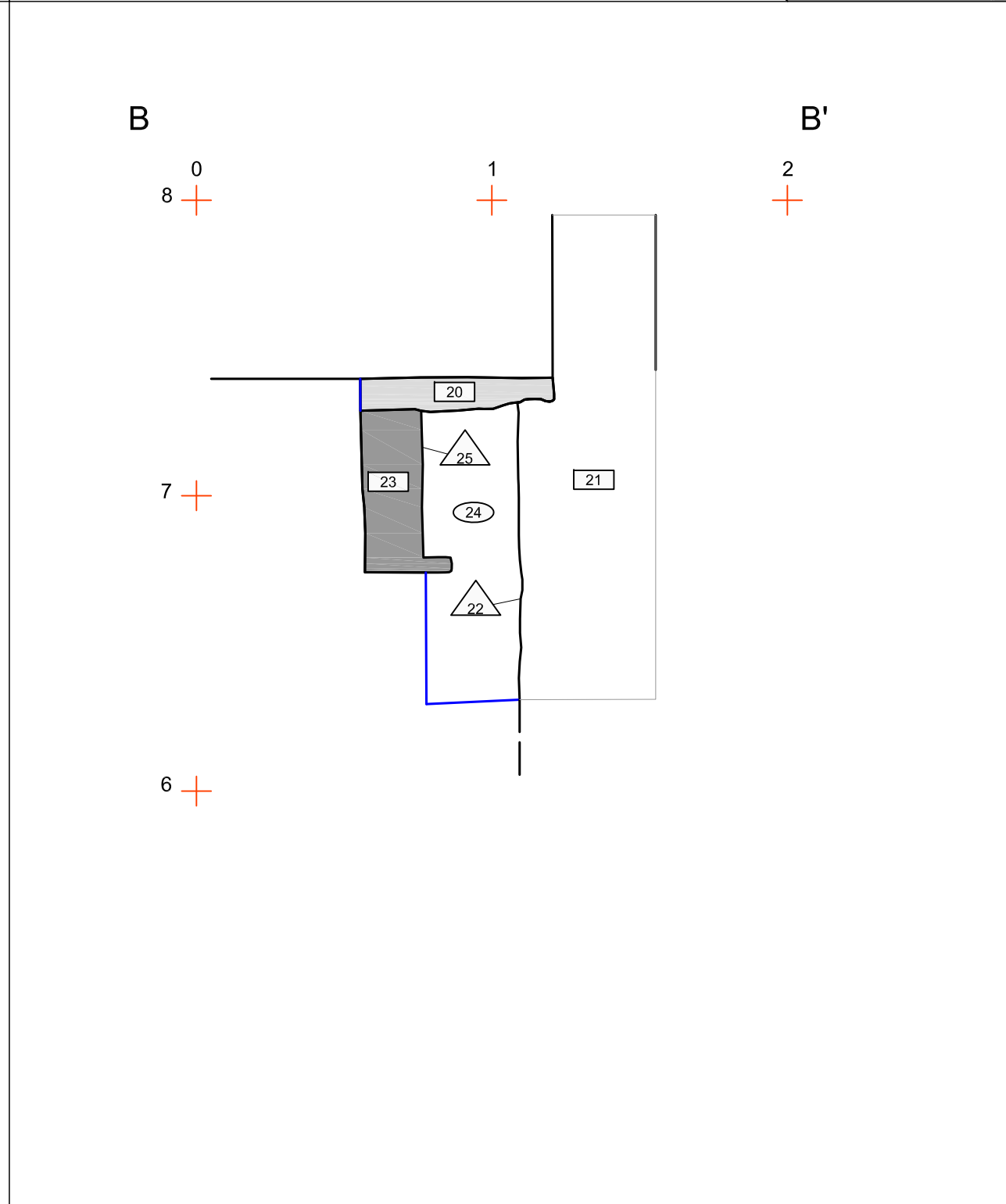
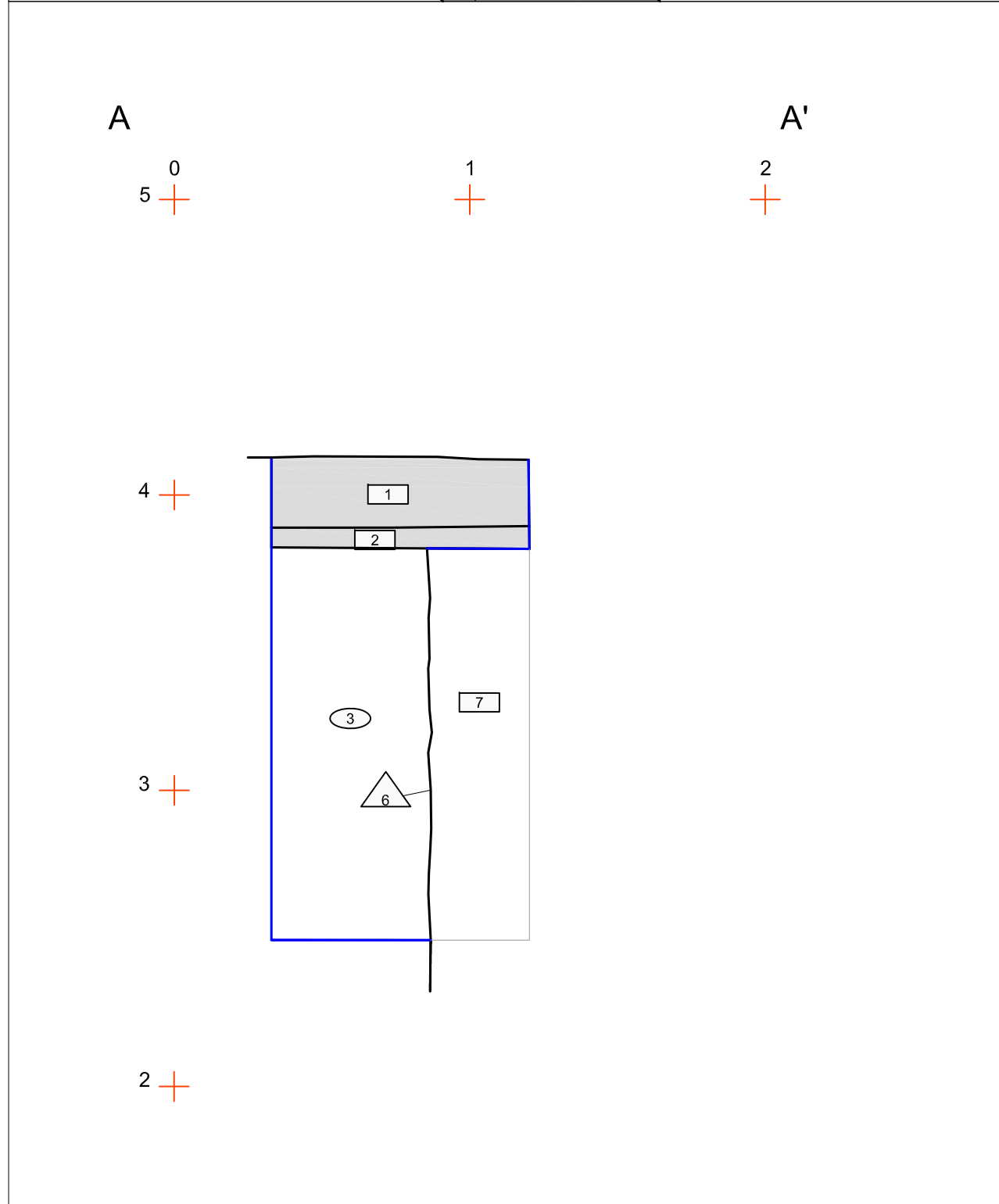
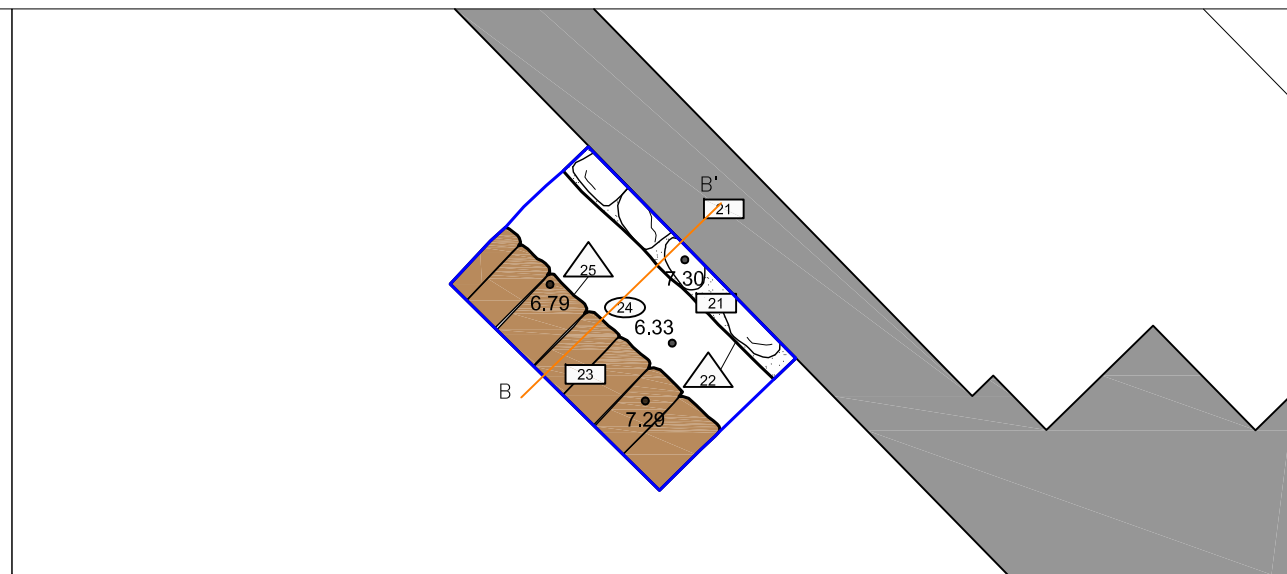
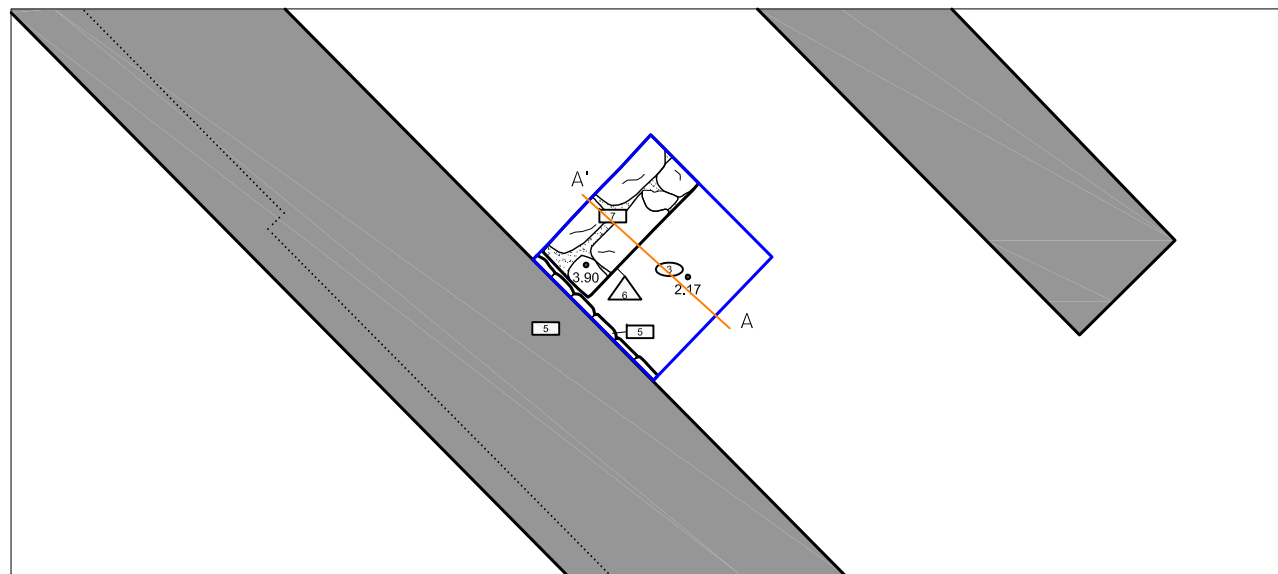
1:20

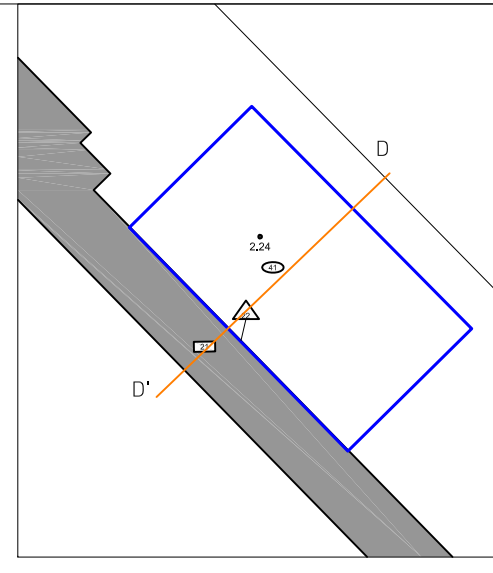
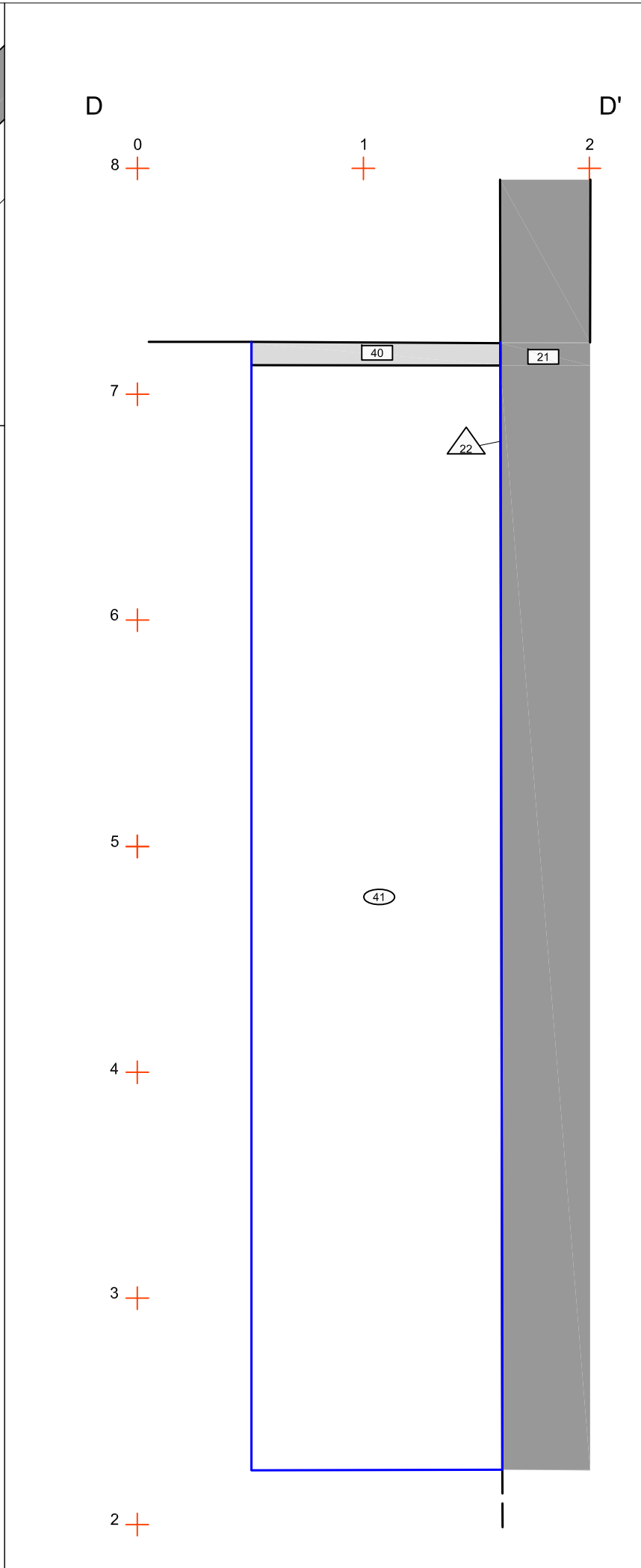
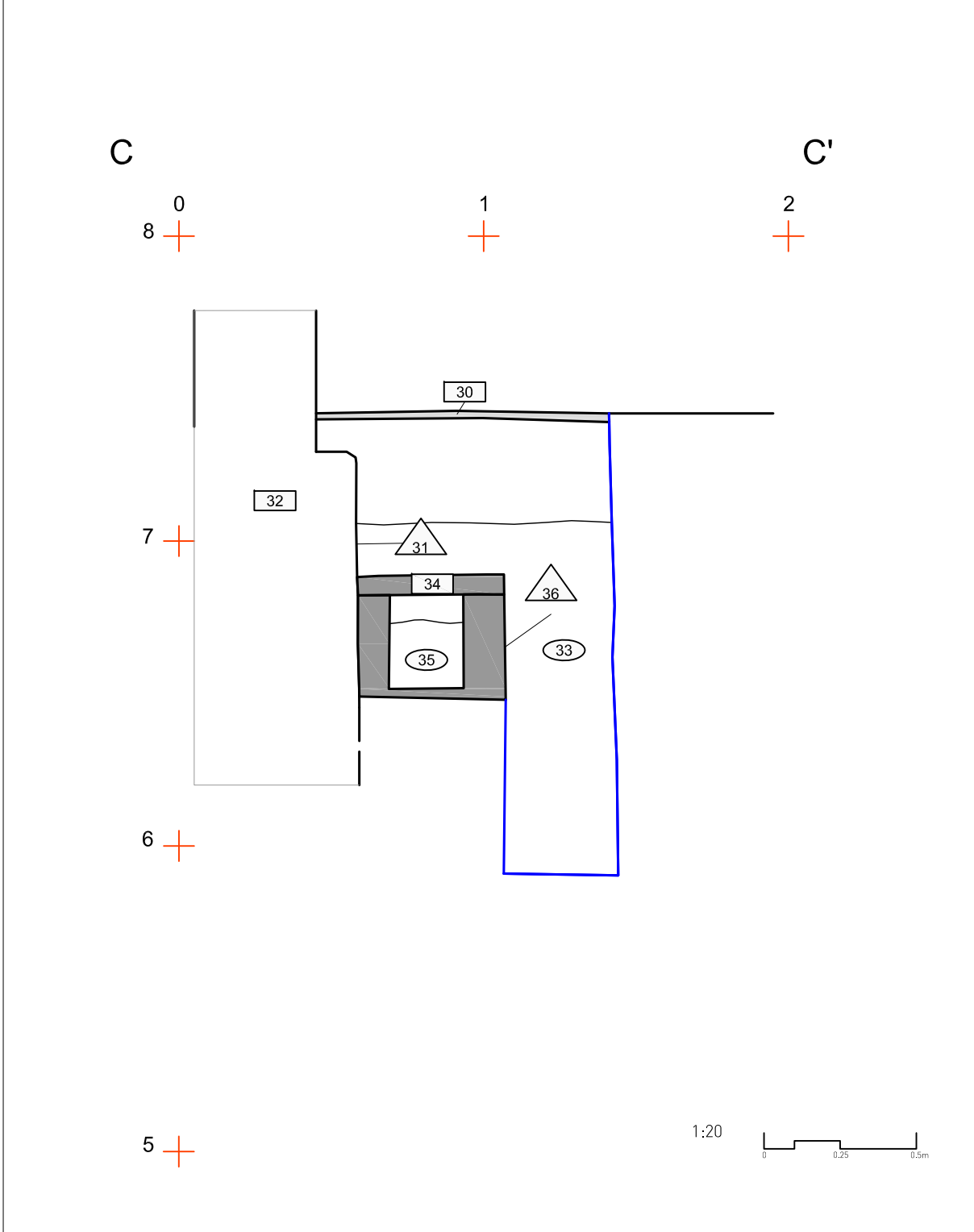
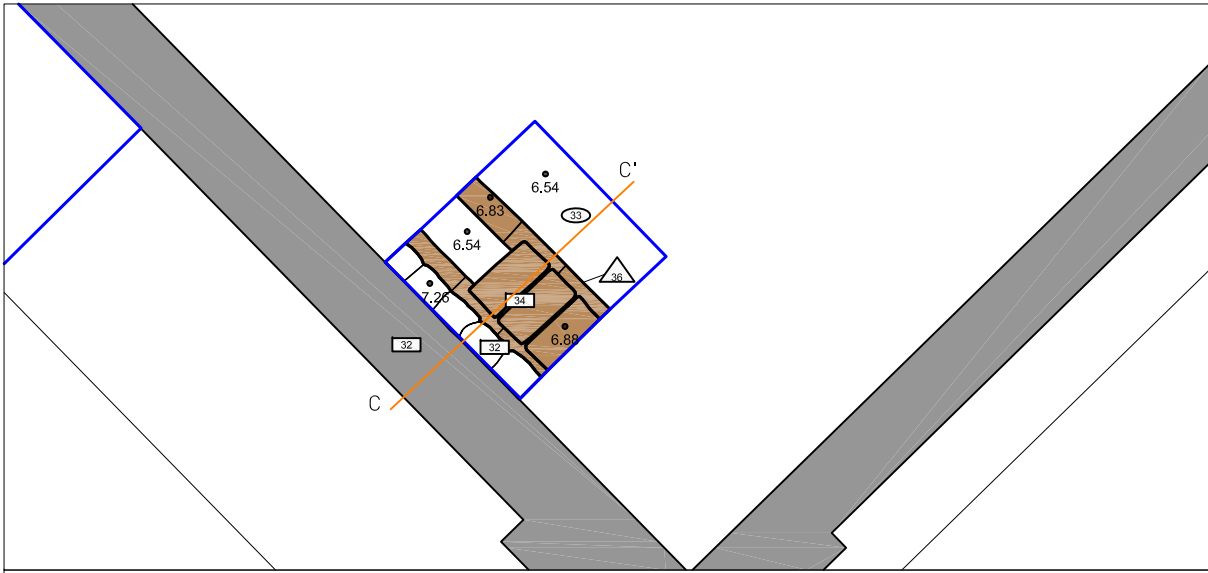
NÚM

7

CLIENT

BIMSA

ABANS
SERVEIS CULTURALS

UBICACIÓ

LLEGENDA

- Límit intervenció
- Morter de calç
- Rajols (maons, teula...)
- Estructures en secció

INTERVENCIÓ
Passeig de Picasso, 9-11, Passeig de Pujades, 12.I. Museu Martorell. (Barcelona-Barcelonès).

TÍTOL
Seccions C-C' (Cala 3) i D-D' (Cala 4)

DIRECCIÓ
Joan Piera Sancerni

PLANIMETRIA
Markary García Álvarez

NÚM. EXPEDIENT	CODI
470 K121-NB 2021-1-32434	011/21

DATA
Març de 2021

BASE TOPOGRÀFICA
ICGC 1:5000 Sistema de referència ETRS89

ESCALA
1:20
1:25

NÚM 8	CLIENT BIMSA
-----------------	------------------------